

**ÎNTRE AȘTEPTĂRI ȘI NEDUMERIRI.
OLIVER JENS SCHMITT, *BISERICA DE STAT
SAU BISERICA ÎN STAT?*
*O ISTORIE A BISERICII ORTODOXE ROMÂNE (1918-2023),
BUCUREȘTI, EDITURA HUMANITAS, 2023, 457 P.****

Remus Mircea Birtz**

Abstract: *Much more than a mere book review, the following article critically presents Oliver Jens Schmitt's recently published monograph and, starting from it, a heated polemic concerning the history and historiography of the Romanian Orthodox Church during the last century. Generous references to primary and secondary sources of the topic are suggested to the author of the reviewed book. Moreover, the reviewer also makes valuable considerations regarding the ethics and deontology of research in social sciences and humanities, the methods used by historians in general, and by church historians in particular. This elegantly written and scientifically based book review turns into a worthy model to follow in further cases of coping with ideologically marked pseudo-scientific approaches.*

Keywords: Oliver Jens Schmitt, Historiography, church history, Orthodoxy

I.

I.1.

A apărut recent o lucrare a Profesorului helveto-austriac Oliver Jens Schmitt, profesor la Universitatea din Viena, membru al Academiei de Științe a Austriei, dedicată Bisericii Ortodoxe Române. Prin titlu cartea stârnește un legitim interes, un autor străin putând observa din exterior anumite detalii sau nuanțe ale unui proces istoric ce pot scăpa istoricilor autohtoni. În urma achiziției volumului (care a beneficiat de lansări fie la Cluj-Napoca, fie la București), așteptările intelectuale s-au transformat în nedumeriri. Pentru simplificare vom folosi sigla OJS pentru a-l desemna pe autor și BOR pentru a ne referi la Biserica Ortodoxă Română.

---

* Publicat, în mai 2023, pe pagina cibernetică: <https://remusmirceabirtz2.wordpress.com/2023/05/24/r-m-birtz-recenzie-la-volumul-lui-oliver-jens-schmitt-biserica-de-stat-sau-biserica-in-stat-o-istorie-a-bisericii-ortodoxe-romane-1918-2023/>, republicată pe pagina Active News la <https://www.activenews.ro/opinii/Un-preot-catolic-demoleaza-atacul-cuplului-Schmitt-Liiceanu-la-adresa-BOR.-In-contrast-cu-Banescu-si-Baconschi-cercetatorul-Remus-Mircea-Birtz-doctor-in-Teologie-la-Roma-si-in-Istorie-la-Cluj-a-scris-o-Recenzie-de-40-de-pagini-publicata-de-Active-Ne-182360>. Opiniile exprimate în această recenzie reflectă strict poziția personală a autorului !

** Pr. ddr., OBSS, Cercetător științific III, Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române; e-mail: mircea.birtz@yahoo.com; <https://orcid.org/>

Volumul este structurat astfel. Conține o „Prefață” a autorului (p. 9-30), urmată de „Capitolul I” (*Patru tradiții instituționale ale ortodoxiei românești: Regat, Transilvania, Bucovina și Basarabia*, p. 31-46), ce sumarizează starea Bisericii Ortodoxe din cele patru regiuni românești înainte de 1918.

„Capitolul II” (*Provocările Marii Uniri*, p. 57-132) este dedicat Momentului 1918 și unificării structurilor canonice ortodoxe, dar și (re)poziționării și activității BOR în România Mare, un număr de pagini fiind dedicate Patriarhului Elie Miron Cristea, apariției mișcării paleocalendariste, protagoniștilor unei „Biserici Vii”, activităților lui A.C. Cuza sau C.Z. Codreanu, un subcapitol fiind dedicat „gânditorilor ortodoxiști”, iar altul mobilizării laicilor, între „credința în miracole și radicalizarea politică”.

„Capitolul III” (*Sub trei dictaturi: Biserica Ortodoxă Română și regimurile dictatoriale de dreapta, 1938-1945*, p. 133-187) parcurge activitatea Patriarhului Miron Cristea în calitate de prim-ministru, alocă pagini „realizării modelului de stat ortodoxist” în cadrul Statului Național-Legionar, câteva pagini fiind dedicate Bisericilor românești în Ardealul de Nord după 1940, activității BOR în vremea dictaturii lui I. Antonescu, persecuției Bisericilor Evanghelice și relației dintre BOR și Șoah.

„Capitolul IV” (*Biserica Ortodoxă Română și dictatura comunistă, 1944-1989*, p. 188-325) analizează preluarea puterii de către comuniști, situația BOR la începutul Războiului Rece, desființarea Bisericii Greco-Catolice, relația cu Biserica Ortodoxă Rusă, activitatea unor actanți eclesiastici, situația activiștilor de partid și a funcționarilor care s-au ocupat de controlul activităților religioase, problemele clerului inferior, activitatea Grupului isihast „Rugul Aprins”, problema apostolatului social, problema „luptei pentru pace”, situația clerului în epoca lui Nicolae Ceaușescu, problema impunerii „ateismului științific”.

„Capitolul V” (*Biserica Ortodoxă Română după 1989*, p. 326- 398) analizează unele momente și unele aspecte ale BOR, începând cu Revoluția din 1989 până în 2023 (!).

„Concluziile” (*O încercare de interpretare*, p. 399-408) sunt urmate de un capitol metodologic (*Despre această carte*, p. 409-421), care în mod logic ar fi trebuit să fie consecutiv „Prefeței”, de un pomelnic cu mulțumiri (p. 423), de o „Bibliografie” structurată alfabetic (p. 425- 448) și de un „Indice” de nume (p. 449-455).

I.2.

OJS este considerat un bizantinolog, expert în probleme balcanice, concentrându-se pe spațiul și istoria Albaniei, dar dedicând și o lucrare Mișcării Legionare (*Căpitan Codreanu: Aufstieg und Fall des rumänischen Faschistenführers*, Viena, Paul Zsolnay Verlag, 2016 tradusă în românește: *Corneliu Zelea Codreanu. Ascensiunea și căderea „Căpitanului”*, Editura Humanitas, București, 2017), o altă

lucrare a sa fiind intitulată *România în 100 de ani. Bilanțul unui veac de istorie*, București, Editura Humanitas, 2018. Dacă la acest palmares adăugăm și osteneala autorului de a învăța limba română, obținem profilul unui intelectual care poate investiga în profunzime și realitățile românești.

I.3.

După lectura primelor pagini apar câteva semne de întrebare.

Când vorbim de o Biserică trebuie conturate: 1) tezaurul dogmatic și doctrina acesteia; 2) legislația ei internă – dreptul canonic al Bisericii respective, atât cel general cât și cel particular, local, al fiecărei Biserici locale. Fără precizarea acestor două coordonate concluziile sunt viciate de la început.

OJS survolează acest aspect, deși ar fi putut beneficia de cercetările unuia din cei mai semnificativi canoniști ortodocși din Imperiul Austro-Ungar, Episcopul Nicodim Milaș (1845-1915), episcop de Zara, sufragane al Mitropoliei Cernăuților, autor de tratate de drept canonic oriental¹, tradus și în limba română din 1915². Episcopul Milaș, analizând principiile Dreptului Canonic Oriental (Bizantin), acorda o atenție sporită și aplicării particulare a acestuia în cadrul diferitelor Biserici Locale.

După cum esențială ar fi fost parcurgerea volumului lui Ioan de Preda, dedicat *Statutului Organic* șagunian³, volum fundamental pentru înțelegerea evoluției Statutului șagunian până la Primul Război Mondial.

Din fericire OJS citează volumele lui Paul Bruszanowski⁴, volume esențiale pentru corecta apreciere a situației Bisericilor Ortodoxe Românești înainte și după 1918.

¹ Iată câteva din titlurile lucrărilor Episcopului Nicodim Milaș (1845-1915), găsite la o simplă căutare cibernetică, la pagina <https://alchetron.com/Nikodim-Mila%C5%A1>, accesată în 16 mai 2023: *Historical-Canonical View on the Establishment of the Serbo-Romanian Metropolis of Bukovina and Dalmatia* (1873); *Clerical Dignities in the Orthodox Church* (1879); *Codex Canonum Ecclesiae Africanae* (1881); *St. Sava's Kormchya Book* (1884); *Das Synodal-Statut der Orthodoxen Oriental Metropole der Bukowina und Dalmatien mit Erläuterungen* (1885); *Orthodox Church and Canon Law*, 6 volumes (first edition 1890; second revised edition 1890, translated in Russian 1897, in German 1897, in Bulgarian 1903); *Roman Catholic Propaganda. Its Foundation and Rules Today* (1889; translated in Russian 1889, and in Bulgarian 1890); *Orthodoxy in Dalmatia. A Historical Perspective* (1901); *The Question of the Eastern Church and the Task of Austria in It* (1889; 1890 translated in Romanian and German); *Principles of Jurisdiction in the Orthodox Church* (ante 1885); *Orthodox Monasticism* (Mostar 1902); *Slavic Apostles Ss. Cyril and Methodius*; *Rules (Κανόνες) of Orthodox Church with commentary*, 2 volumes (I/1895, II/1896); *Documenta Spectantia Historiam Orthodoxae Dioeceseos Dalmatiae et Istriae a XV usque ad XIX saeculum* (I/1899).

² Nicodim Milaș, *Dreptul Bisericesc Oriental*, traducere făcută cu învoirea autorului după ediția a II-a germană de Dim. I. Cornilescu și Vasile S. Radu, revăzută de I. Mihălcescu, profesor la Facultatea de Teologie, București, Tip. Gutenberg - Joseph Göbl, 1915.

³ *Constituția Bisericii greco-ortodoxe din Ungaria și Transilvania sau Statutul Organic comentat și cu concluzile și normele referitoare întregit de Ioan A. de Preda*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1914.

⁴ Paul Bruszanowski, *Autonomia și constituționalismul în dezbaterile privind unificarea Bisericii Ortodoxe Române (1919-1925)*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2007. Idem, *Reforma*

De ce era necesară o raportare la tezaurul dogmatic al Bisericii Ortodoxe? OJS explorează în volum, în principal, naționalismul Bisericii, deci se cuvenea să definească erezia filetistă, momentul și contextul osândirii acesteia (1872)⁵. Din nefericire, aproape toate Bisericile Ortodoxe europene și-au dat tributul ereziei filetiste în anumite momente istorice din ultimii 150 de ani.

Cum definim Istoria unei Biserici? Istoricii eclesiastici, indiferent de confesiunea lor, au principala sarcină de a demonstra transmiterea tezaurului dogmatic, ritual liturgic, juridic/canonic al acelei Biserici în decursul vremurilor. Este firesc să fie așa, întrucât principală misiune a Bisericii este *evanghelizarea*, fructele acestei evanghelizări fiind întotdeauna derivate, subordonate și secundare catehizării propriilor credincioși. Aceste postulate sunt valabile pentru orice confesiune creștină, fie ea catolică, ortodoxă, protestantă sau neoprotestantă. OJS nu acordă atenție acestui aspect, criteriile sale de evaluare a activității Bisericii Ortodoxe ignorând fie tezaurul dogmatic, fie cel canonic al acesteia.

I.4.

Un reproș pe care OJS îl aduce istoricilor români ortodocși contemporani este cel al partizanatului și al cosmetizării realităților eclesiastice, reproș justificat în foarte mare măsură.

Dar, inconsecvent propriului postulat, OJS ignoră tocmai analizele critice făcute de ierarhii, teologii sau istoricii eclesiastici ortodocși români, contemporani cu evenimentele criticate de către aceștia, pornind de la premisele dogmatice și canonice ortodoxe. Câteva exemple pe care OJS le ignoră: protestul Mitropolitului Sofronie Miclescu⁶, momentul etatizării din vremea lui Cuza⁷, momentul Episcopului Gheorghe Gherasim Saffirin (1849-1922)⁸ sau materialele privind

---

constituțională din Biserica Ortodoxă Română a Transilvaniei între 1850-1925, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2007. Idem, *Stat și Biserică în Vechea Românie între 1821-1925*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2007. Volumele sunt imperative, subliniem imperative, pentru oricare cercetător ce investighează situația BOR la începutul secolului XX.

⁵ Vladimir Moss, *The Greco-Bulgarian Schism from 1872*, pe pagina cibernetică a Prof. Dr. Vladimir Moss, <https://www.orthodoxchristianbooks.com/articles/653/-greco-bulgarian-schi-sm-1872/>, accesată în 17 mai 2023.

⁶ *Documente foarte importante pentru istoria bisericii și a națiunii române*, Iași, Tip. Adolf Bermann, 1867, 28 p.

⁷ Vicovan, Ioan, *Decretul lui Al. I. Cuza din 1864 și Decretul Nr. 410 din 1959. O abordare comparativă: context, conținut, cobsecințe*, „Teologie și Viață”, nr. 7/2018, p. 111-126. A se vedea și memoriile lui Andronic Popovici, viitor stareț al Mănăstirii Noul Neamț din Basarabia: Părintele Andronic, *Aduceri aminte (1820-1892)*, București, Noul Neamț, Edit. Cathisma, 2007.

⁸ *Întâmpinare protest a protosynclului Gherasim Saffirin – Pentru ce domnu ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice au scos din directoratul Seminarului eparhiei Râmnicu pre Ieromonachu Protosynclului Gherasim Saffirinu*, Râmnicu Vâlcea, Tipografia Gh. Nicolantîn, 1885; *Documente privitoare la turburarea bisericăscă pricinuită de legea sinodală din 1909 și Apărarea Prea Sfințitului Episcop al Romanului D.D. Gerasimu Saffirinu în procesul sinodal din vara anului 1911*, București, Tip. Dimitrie C. Ionescu, 1911; Spîru Haret, *Criza bisericăscă*, București, Tip. Carol Göbl, 1912.

protestele legate de schimbările abuzive ale Mitropoliților Primați din vechiul Regat (Iosif Gheorghian, Ghenadie Petrescu, Athanasie Mironescu).

Sunt, de asemenea, ignorate lucrările unui teolog, jurist și publicist care din 1906 până spre 1940 a demascat abuzurile canonice sau morale ale unor personalități sau instituții eclesiastice, precum și nepermisa imixtiune în afacerile bisericești ale oamenilor politici (S. Haret, N. Iorga, P. Gârboviceanu, C. Arion).

Este vorba de Codin (Constantin) Cernăianu (1884-?)⁹, asupra căruia s-a impus o adevărată *damnatio memoriae*¹⁰. C. Cernăianu lua apărarea episcopilor intransigenți moral sau dogmatic, aflați în dizgrație: Gheorghe Saffirin, Vartolomei Stănescu, Gurie Grossu, Visarion Puiu. A fost forța motrice a periodicelor „Vestitorul” sau „Biserica Română” (1908-1916) și a colecției documentare „Semnele timpului în Biserica noastră”.

Iată câteva din lucrările sale, unele cu titlul mai mult decât sugestiv:

Cernăianu, C., *Patru ani de luptă. D-l. N. Iorga și Biserica. Spovedania Arhimandritului Scriban*, București, Tip. Dimitre C. Ionescu, 1912.

Cernăianu, C., *Secretele turburării bisericești. Spovedania Arhimandritului Scriban*, București, Tip. Dimitre C. Ionescu, 1913.

Păunescu, Șt. C., Cernăianu, C., *Condamnarea și punerea la index a lucrării „Mica Biblie cu icoane”*, București, Tip. Dimitre C. Ionescu, 1913.

Păunescu, Șt. C., Cernăianu, C., *Înfrunarea nesocotiților profesori și teologi de la Seminarul Andreian din Sibiu*, București, Tip. Dimitre C. Ionescu, 1914.

Cernăianu, C., *Biserica din Regat 1908-1918*, București, Tip. Dimitre C. Ionescu, 1920.

Cernăianu, C., *Conflictul cu Biserica Ortodoxă din Basarabia: studiu istoric, juridic, canonic și social. [Cartea 2-3:] Primejdia bisericească și națională din Basarabia: între statul român și Biserica ortodoxă*, s. d., s.a. (1924).

Cernăianu, C., *Țigani în Biserică. Partea I-a*, București, Tip. Române Unite, 1928. (Broșura nu are nimic de-a face cu romii, ci cu români neaoși care abuzau de Biserică în folos propriu, N. Crainic și Tit Simedrea.)

Cernăianu, C., *Idolul și blestemățiile din Eparhia Olteniei*, București, Tip. Capitalei, 1932. (Idolul este N. Iorga.)

Cernăianu, C., *Idolul Neamului, Căpcăun al cinstei, al prestigiului, al demnității naționale*, în „Semnele timpului în Biserica noastră”, nr. 10, București, martie 1932, 54 p.

Cernăianu, C., *N. Iorga. Idolul Neamului Românesc. Antologie pentru posteritate*, București, Tip. Îndreptarea, 1931.

Cernăianu, C., *Aflați adevărul din eparhia R. - Noul Severin*, București, 1931.

⁹ Lupta eclesiastică și adversitățile lui C. Cernăianu sunt descrise în volumul lui C. Nicolau-Stroești, *Tragedia Neamului Românesc. O epopee*, vol. I, București, Institutul de Arte Grafice și Edit. A-B-C, 1936.

¹⁰ OSJ îl menționează pe Preotul Grigore Cernăianu, ca director în Ministerul Cultelor, cu totul altă persoană decât avocatul și teologul Codin Cernăianu.

Cernăianu, C., *Cancerul bisericii noastre: studiu istoric și scripturistic*, București, Tip. Apollo, 1935.

Nicolau-Stroești, C., Cernăianu, C., *Cavalerii apocalipsei și fiii Satanei*, București, Tipografia A.B.C., 1936.

Mitropolitul Gurie al Basarabiei, Cernăianu, C., *Denunțarea complotului apocaliptic [Memorii adresate unor instituții de stat]*, București, Tip. A-B-C, 1937.

Atenție la anii editărilor! Anii acoperă un interval de timp dintre 1912 -1937.

Tot același teolog și publicist (Codin Cernăianu) își editase o carte, *Biserica și Româanismul* (București, Tip. C.I. Ionescu, 1909, 168 p.), despre influența socială a ierarhiei ortodoxe în Biserica Românească, utilizând nu doar literatura istorică de resort ci și cea greco-catolică de la Blaj. Cartea a stârnit polemici violente cu Nicolae Iorga, ce au durat 2 ani, fiind recenzată și comentată și de viitorul istoric Zenovie Păclișanu¹¹.

Desigur C. Cernăianu, apropiat inițial de cuzism, apoi de P.N.Ț., apoi de Partidul Țărănesc, nu a fost scutit de insulte, fiind etichetat agent al catolicismului (va trece la greco-catolici doar în 1943) sau „scandalagiu”. Dar poate fi menționat pentru cronografierea abuzurilor pe care le observa în Biserică și le demasca, având sprijinul unei părți din cler.

I.5.

Practic dezbaterea propusă de OJS asupra condiției Bisericii Ortodoxe în Stat și a rosturilor ei sociale era deja dusă în mod public, de către teologi și oameni politici, atât în Vechiul Regat, cât și în Ardeal, din 1908.

Iuliu Scriban sau Codin Cernăianu nu au fost singurii analiști din interiorul Bisericii Ortodoxe care s-au aplecat critic, dar urmând grila teologiei dogmatice sau a dreptului canonic, asupra problemelor din Biserica lor.

După prima conflagrație mondială în Ardeal au apărut fie memoriile Episcopului Roman Ciorogaru al Orăzii-Mari¹², fie volumul Arhimandritului Dr. Eusebiu Roșca dedicat realităților din Mitropolia Ardealului¹³, ambele fiind critice față de unele situații, decizii sau figuri eclesiastice, demonstrând o abordare critică a situației din propria Biserică. Volumul lui Roman Ciorogaru ar fi fost extrem de util pentru stabilirea contextului în care s-au emis declarațiile de fidelitate din 1916 și 1917, reproduse de OJS în volumul său (p. 52-54).

¹¹ Zenovie Păclișanu, sub pseudonimul Justin Volbură, a inițiat comentarea cărții în periodicul „Răvașul” din Cluj, condus de protopopul Elie Dăianu, în numărul din aprilie-mai 1910. Ulterior va publica aceste articole din „Răvașul” într-o broșură cu titlu identic, *Biserica și Româanismul*, prima ediție Cluj, 1910; reeditare sub îngrijirea Pr. Dr. Ioan Tâmbuș, Târgu Lăpuș, Edit. Galaxia Gutenberg, 2005.

¹² Roman Ciorogaru, *Zile trăite de Roman R. Ciorogaru, Episcopul Orăzii*, Oradea, Tip. Diecezană, 1926.

¹³ Eusebiu Roșca, *Monografia Mitropoliei Ortodoxe Române a Ardealului de la repausarea Arhiepiscopului Mitropolit Andreiu baron de Șaguna până astăzi. Contribuții istorice*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1937.

I.6.

După Primul Război Mondial problemele Bisericii Ortodoxe s-au diversificat și amplificat. OJS acordă câteva pagini Mișcării paleocalendariste (Mișcarea Ortodoxă care nu dorea decât continuarea vechilor tradiții), referindu-se doar la studii secundare dedicate acesteia, ignorând lucrările pro sau contra acestei Biserici¹⁴.

Mișcarea paleocalendaristă a avut temeuri dogmatice (motiv pentru care reforma nu a fost adoptată de Biserica Rusă, Patriarhia Ierusalimului, Mitropolia Mănăstirii Sinai, Muntele Athos, Biserica Sârbă), nu doar calendaristice, ea apărând și în alte Biserici Ortodoxe (Grecia, ulterior Bulgaria). Dar o discuție asupra acestei probleme din punct de vedere dogmatic sau canonic lipsește în volumul analizat de noi.

Remarcăm o prezentare confuză atât a Mișcării de la „Cuibul cu Barză” al Tudoriștilor, cât și a Mișcării „Oastea Domnului”, ctitorită de Preotul Iosif Trifa. Dacă adepții Pr. Tudor Popescu (la care s-a asociat și viitorul biblist, ierodiaconul Dumitru Cornilescu) au fost excomunicați și s-au separat de Biserica Ortodoxă, grupându-se în Cultul Creștin pentru Evanghelie¹⁵, „Oastea Domnului” a fost o mișcare de trezire (de tip *revival* sau *holyness*), deschisă și greco-catolicilor. Paradoxal, dar ierarhii uniți au tolerat-o și încurajat-o mai mult decât cei ortodocși, „Oastea” beneficiind și ea de câteva abordări istorice și memorialistice obligatoriu de consemnat (Traian Dorz, Moise Velescu), cu atât mai mult cu cât ea supraviețuiește și astăzi.

I.7.

Figura Patriarhului Elie Miron Cristea a stârnit polemici din timpul vieții sale. De la adulatori la denigratori, Patriarhul regent și viitorul prim-ministru a fost o figură controversată. Surprinde totuși că analiza activității sale se raportează tot

¹⁴ V. Boldewskul, *The Old Calendar Church of Romania*, „Orthodox Life”, XLII, nr. 5, Holy Trinity Monastery, Jordanville, New York, 1992, p. 11-17; *Slujba, Acatistul și Viața Sf. Ierarh Glicherie Mărturisitorul*, Râșca, Edit. Schimbarea la Față, 1998; *65 de ani de persecuție a Bisericii Ortodoxe Române de stil vechi. Octombrie 1924 – decembrie 1989*, Râșca, Edit. Schimbarea la Față, 1999; Vlasie Mogârzan, *The Life of the Holy Hierarch and Confessor Glicherie of Romania*, Etna, California, Center for Traditional Orthodox Studies, 1999; Biserica Ortodoxă de Răsărit din România, *Istoricul Mănăstirii Slătioara*, Râșca, Edit. Schimbarea la Față, 2009. Vezi și lucrările polemice, unele cu inexactități: Ștefan Argatu, *Stiliștii în România. Istoric. Adevăr. Îndreptare (documente)*, Fălticeni, Edit. Mila Creștină, 2009; Radu Petre Mureșan, *Stilismul în România*, Sibiu, Edit. Agnos, 2012; Florian Bichir, *Dosarul „Mitropolit Galaction Cordun”. Un aventurier în reverndă, un agent secret sau o victimă a comunismului?*, Sibiu, Edit. Agnos, 2012.

¹⁵ O abordare teologică a grupului de la „Cuibul cu Barză” din București a făcut-o Gala Galaction (Grigore Pișculescu), în volumul: Gala Galaction, *Piatra din capul unghiului. Scrisori teologice*, București, Tipografiile Române Unite, 1926. Pentru Cultul Creștin după Evanghelie, vezi Bogdan Emanuel Răduț, *Din istoria creștinilor după Evanghelie. Culegere de documente*, Târgoviște, Edit. Cetatea de Scaun, 2013.

la studii secundare, ignorându-se monografiile mai consistente (fie ele și laudative), dar mai ales *Memoriile* acestuia¹⁶. În volumul lui OJS vedem ce au scris autorii contemporani despre Elie Miron Cristea, dar cum vedea el însuși problema Bisericii și evoluția binomului Stat-Biserică nu aflăm.

În ceea ce privește memoriile oamenilor politici, OJS se folosește de cele ale lui Alexandru Vaida Voevod, I.G. Duca, Octavian Goga sau Armand Călinescu. Lipsește orice referință la: memoriile Regelui Carol al II-lea, memorii deja editate, care conțin prețioase însemnări asupra unor probleme sau figuri bisericești; memoriile Principelui Nicolae, Înalt Regent (obligatorii pentru înțelegerea funcționării Regenței din care Miron Cristea făcea parte) sau ale profesorului Nichifor Crainic (chiar dacă redactate după 1964, fiind alterate de cenzura interioară); cele ale lui Nicolae Iorga și C. Argetoianu, sau, de ce nu, chiar cele ale corifeilor A.C. Cuza sau C.Z. Codreanu (*Pentru legionari* având un pronunțat caracter memorialistic).

Ce gândeau cu adevărat Carol al II-lea, N. Iorga, Argetoianu, A.C. Cuza sau Codreanu despre situația Bisericii Ortodoxe? Suntem trimiși la studii secundare.

De ce, bunăoară, un Nae Ionescu s-a îndepărtat de național-țărăniști, devenind un carlist fervent și mai apoi un susținător al Mișcării Legionare? Nichifor Crainic a avut o traiectorie politică similară, dar ruptura (definitivă) cu Garda a survenit în 1934, Crainic devenind un carlist înfocat¹⁷, iar mai apoi antonescian. Care au fost resorturile sale pentru o asemenea evoluție politică?

I.8.

OJS jonglează cu termenul de „ortodoxist”. Care este diferența dintre un teolog mirean ortodox, un filosof ortodox și un „ortodoxist”? Nu suntem dumiriți.

¹⁶ Ion Rusu Abrudeanu, *Patriarhul României Dr. Miron Cristea, Înalt Regent*, București, Edit. Cartea Românească, 1929, cu documente; Ilie Șandru, Valentin Borda, *Patriarhul Miron Cristea*, Tg. Mureș, Edit. Petru Maior, 1998; *Pagini dintr-o arhivă inedită*, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Antonie Plămădeală, București, Edit. Minerva, 1984; Antonie Plămădeală, *Contribuții istorice privind perioada 1918-1939. Elie Miron Cristea. Documente și corespondență*, Sibiu, Tip. Arhidiecezană, 1987; Elie Miron Cristea, *Note ascunse. Însemnări personale (1893-1937)*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1999 (memoriile se focalizează mai mult pe intervalul 1921-1931, dar oricum sunt obligatoriu de consultat).

¹⁷ Nichifor Crainic devenise un adept al monarhiei neo-bizantine, poezia sa *Miluie-I, Doamne, pe Rege* nefiind decât o versificație perifrastică a Imnului Imperial Rus. Uneori polemicile între diferiții intelectuali ortodocși atingeau forme umoristice. Pentru umor, a se vedea polemica lui T. Argezi cu N. Crainic sau conflictul personal dintre Nae Ionescu și Miron Cristea, acesta dispunând lui Dimitrie Belizarie să-l figureze pe profesor ca un demon în fresca Judecării de Apoi din tinda Bisericii patriarhale (cf. Anton Adămuț, *Nae Ionescu și răzbunarea Patriarhului*, „Analele Universității Craiova, Seria Filosofie”, nr. 45, 2020, p. 207-214), după cum Păstorel Teodoreanu l-a răzbutat pe Nae Ionescu printr-o epigramă celebră: „Sub lespedeaceasta/ Zace-amantul Doamnei Nasta./ A bugetului povară/ Și-a Bisericii ocară.”. În ciuda încrâncenării opiniilor, parcă intelectualii acelei vremi aveau mai mult umor decât astăzi, oricum semn neîndoios al unei inteligențe superioare nouă ...

Remarcăm lipsa oricărei referințe la un doctrinar conservator, apropiat Arhiducelui Franz Ferdinand: medicul Aurel C. Popovici (1863-1917). Volumul acestuia, *Naționalism sau Democrație* (1906), oferea sintetic jaloanele unei gândiri conservatoare, tradiționale, mult mai coerentă decât curente de gândire succesive.

Ne-am fi așteptat ca măcar într-o pagină să fie analizate principalele școli de gândire din cultura și politica românească din prima jumătate a veacului XX: sămănătorismul (N. Iorga), poporanismul (C. Stere), gândirismul (N. Crainic, C. Petrescu)¹⁸, corporatismul (frații Manoilescu). Surprinde lipsa oricăror referințe la studiile lui H. H. Stahl sau Zigu Ornea¹⁹, ultimul reușind o „cartografiere” adusă la zi a curentelor intelectuale românești înainte de instalarea regimului comunist.

I.9.

OJS este preocupat de figura lui A.C. Cuza, dar nu-i definește erezia (reală) (p. 99-100), fiind vorba de marcionism (sec. II), erezie condamnată de Biserică de nenumărate ori. Este o erezie gnostică, iar gnosticismul antic, dar și metamorfozele sale ulterioare au avut tot timpul un substrat antisemit. Spre deosebire de Nicolae Iorga – ce își asuma o apartenență formală la Ortodoxie, dar era tributar utilitarismului, moralismului și indiferentismului sacramental (criptoprotestant)²⁰, cu toate că era activ jurnalistic, și nu numai, în problemele bisericești –, A.C. Cuza se limita la propaganda marcionistă în medii private.

Ar fi fost interesant ca OJS să ofere referințe legate de poziționarea față de Biserică a Regelui Carol al II-lea²¹ și ale principalelor partide din România, inclusiv cele de dreapta (cuziștii aveau *Călăuza bunului Român. Regulamentul de funcționare și organizare a Ligii Apărării Național-Creștine*, 1923, sau *Călăuza bunilor români*, 1925, pentru legionari fiind normative *Circulările* Căpitanului), pentru a ne da seama dacă aderența la aceste organizații impunea *ipso facto* modificarea doctrinară a unui eventual crez religios sau alterarea disciplinei canonice. Poate și scurte referințe la lucrarea fundamentală a lui Nicholas Nagy Talavera (*The Green Shirts and the Others: A History of Fascism in Hungary and*

¹⁸ Gheorghe Vrabie, *Gândirismul: istoric, doctrină, realizări*, București, Edit. Cugetarea-Georgescu Delafras, 1940; Dumitru Micu, „*Gândirea*” și *gândirismul*, București, Edit. Minerva, 1975; Emil Pintea, „*Gândirea*” (*antologie*), Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1992.

¹⁹ Henri H. Stahl, *Gânditori și curente de istorie socială românească*, București, Edit. Universității București, 2001; Zigu Ornea, *Sămănătorismul*, ediția a III-a, București, Fundația Culturală Română, 1998; Idem, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Fundația Culturală Română, 1995 (tradusă și în engleză); Idem, *Poporanismul*, București, Edit. Minerva, 1972; Idem, *Țărănismul*, București, Edit. Politică, 1969. Zigu Ornea, după 1989, a reușit primenirea și îmbogățirea multor texte publicate anterior, constituind o referință bibliografică obligatorie pentru cei preocupați de implicarea ideilor culturale în politica românească până în 1947.

²⁰ Ajunge o simplă răsfoire a diverselor sale studii sau articole privind problema religioasă ...

²¹ Vezi colecția realizată de Dan Smântânescu, *Lozinci Regale*, București, Tip. Universul, 1939.

Romania, Cluj-Napoca, Center for Romanian Studies, 2001) ar fi fost necesare. Istoricul maghiar fost deținut și al Gulagului sovietic, oferind un excelent paralelism între doctrinele de dreapta din România și din Ungaria.

Iar dacă OJS insistă doar asupra activității cuziștilor și a legionarilor, ne surprinde lipsa diferențierii între adepții fideli ai lui A.C. Cuza și așa-zii Statutari, după cum peisajul doctrinar legionar era departe de a fi uniform (ne gândim la cercul din jurul revistei „Axa”, la curentul din jurul lui Ionel Moța sau cel al macedo-românilor etc.).

I.10.

Prea multe lipsuri la referințele bibliografice, obligatorii pentru o asemenea temă.

Este limpede că autorul nu urmărește o istorie a Bisericii Ortodoxe Române, ci o tratare *ideologică* a acesteia.

Corectitudinea academică i-ar fi impus o clasificare a situațiilor de coabitare dintre Biserica Ortodoxă și *diferitele tipuri confesionale de Stat*:

- a) Statul Ortodox (Imperiul Rus, Regatul Montenegrin),
- b) Statul Religios Creștin non-Ortodox,
- c) Statul Religios Necreștin (Imperiul Otoman, Khedivatul Egiptului etc);
- d) Statul aconfesional ,
- e) Statul adversar religiei (URSS, statele de democrație populară).

Raportarea eclesiastică poate fi:

- I) *simfonia Biserică și Stat*,
- II) *coexistența Biserică/Stat*,
- III) *relația simbiotică între Biserică și Stat și*
- IV) *supunerea Bisericii față de Stat*.

Simfonia dintre Biserica Ortodoxă și Stat este posibilă doar în cadrul unui Stat Creștin Ortodox, după 1918 situația fiind dispărută. Situația a doua este posibilă oriunde Biserica Ortodoxă se poate organiza și manifesta liber fără constrângere. A treia situație a existat și există inclusiv în România. Așa se explică, de ce în perioada interbelică Biserica Ortodoxă vedea un concurent primejdios în Biserica Greco-Catolică sau în Biserica paleocalendaristă (de stil vechi), situație care a generat conflicte nu doar politice sau sociale, ci din nefericire și *manu militari* (persecuția Bisericii Ortodoxe de stil vechi s-a făcut cu implicarea Jandarmeriei, rezultând morți și răniți de partea stilistă).

I.11.

Problema supunerii Bisericii față de un Stat adversar acesteia constituie *erezia sergianistă* (după mitropolitul patriarhal *locum tenens* Serghei Stargorodsky, care în 1929 a dat o declarație de adeziune la Statul comunist sovietic, de supunere

a lui și a acoliților săi, nu doar autorităților, ci și *valorilor* sovietice)²². Din nefericire, serghianismul a fost adoptat și de Curia Bisericii Catolice în intervalul 1964-1966²³.

Regimul de austeritate impus de Carol al II-lea în 1938, Statul Național Legionar sau Regimul antonescian erau calitativ diferite între ele, după cum toate aceste trei regimuri erau calitativ diferite de regimul comunist.

În primele trei situații Biserica Ortodoxă era controlată de Stat, dar avea libertatea catehezei proprii, în ultima situație Biserica era supusă autorităților anticreștine, libertatea catehezei fiind suprimată.

I.12.

Un deficit flagrant a volumului lui OJS este lipsa oricăror date statistice privind posibilitățile de evanghelizare și catehizare ale Bisericii Ortodoxe.

Înainte de 1918:

1) Avea Biserica Ortodoxă din Vechiul Regat presă religioasă sau nu? Câte reviste oficiale avea, câte academice, câte tribune de presă inițiate de credincioșii mireni? Analog pentru Ardeal, Bucovina, Basarabia.

2) Patrona sau poseda Biserica Ortodoxă grădinițe, școli, licee, spitale, azile? Dacă da, câte? Analog pentru Transilvania, Bucovina, Basarabia.

3) Putea asigura asistență socială și spirituală liberă în spitale, penitenciare, lagăre sau cazărmi? Exista corpul capelanilor militari?

Pentru intervalul 1918-1948:

Aceleași întrebări.

În intervalul *august 1948 (noul Decret-Lege al Cultelor)* și *decembrie 1989*:

Aceleași întrebări.

Presa privată religioasă a fost anulată; presa oficială religioasă a fost drastic restricționată²⁴, cu circuit închis; orele de religie au fost suprimate în școlile de stat; școlile confesionale, azilele au fost confiscate de Stat *fără despăgubire*; s-a permis un învățământ profesional pentru calificarea deservenților de cult, dar și acela drastic redimensionat; accesul la asistență religioasă în spitale, cazărmi, lagăre și închisori fiind interzis (cu excepția în care clericii au fost deținuți); corpul capelanilor a fost desființat.

²² Vezi Prof. Dr. Vladimir Moss, *Serghianismul, o erezie ecleziologică*, vol. I/2011, <https://ortodoxianecenzurata.wordpress.com/2011/10/25/serghianismul-o-erezie-eceziologica/>, vol. II/2012, <https://ortodoxianecenzurata.wordpress.com/2012/02/24/serghianismul-o-erezie-eceziologica-2/>, accesate în 17 mai 2023.

²³ Remus Mircea Birtz, *Un român exilat misterios: „Principele Scortesco”. Cine era? (Cu o incursiune în peisajul catolic tradiționalist din Apus*, în vol. *De la Elitele Securității la securitatea elitelor*, Margareta Aslan, Adrian Liviu Ivan (ed.), Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2017, p. 7-64, p. 47-48.

²⁴ Silviu Constantin Nedelcu, *Cenzurarea presei ortodoxe în comunism*, Cluj-Napoca, Edit. Eikon, 2019.

Au fost afectate toate cultele oficiale, nu doar Biserica Ortodoxă.

Câteva grile statistice ar fi putut oferi un răspuns lipsit de echivoc. Din nefericire OJS nu oferă răspunsuri clare la aceste întrebări.

I.13.

În paginile dedicate perioadei interbelice sau intervalului 1940-1944, lucrarea se preocupă mai mult de A.C. Cuza, cuziști, legionari, Căpitan, împănați într-un mediu „ortodoxist” (fără a preciza amplitudinea semantică a termenului). Remarcăm aceleași lipsuri memorialistice ca mai sus.

Dacă Horia Sima (adeptul strategiei revoluționare, spre deosebire de Codrenii „mistici”; dar Sima nu era singurul!) a avut un cuvânt de spus în politica sfârșitului de an 1940, care erau opiniile sale despre binomul Stat-Biserică? Le-a descris el însuși în volumele *Sfârșitul unei domnii sângeroase* (Sima a fost subsecretar de Stat la Culte în iulie 1940) și *Era libertății*.

Generalul, ulterior Mareșalul Antonescu este ilustrat prin câteva intervenții în Consiliul de Miniștri, prin atitudinea dictatorială asupra Bisericii (p. 165-171). Desigur că Antonescu nu înțelegea contemplația (care militar modern o înțelege ?), dar pretindea un cler ordonat, moral, ocupat de cateheză și insistând pe coexistența Statului cu Biserica. Din momentul în care Biserica solicita ajutor material Statului, era obligată să-i execute dispozițiile.

Sunt surprinse corect diferitele luări de poziții ale eclesiastilor sau actanților politici ai aceluși moment, insistându-se pe realele persecuții suferite de cultele neo-protestante. Și nu numai. În timpul regimului antonescian s-a stabilit prin Decretul nr. 620/ 1943 premisa de confiscare a patrimoniului Bisericii Greco-Catolice, prin prevederea că 50% + 1 dintre credincioși prin schimbarea confesiunii determină și schimbarea regimului de proprietate profesională eclesiastică²⁵, ceea ce a dus la protestele de rigoare. (Aici îi erau necesare lui OJS cunoștințe de drept canonic: conform dreptului canonic universal, fie el apusean, fie răsăritean, posesorul averilor eclesiastice dintr-o eparhie este Ordinariatul eparhiei respective.)

Paginile dedicate implicării BOR în Șoah (p. 174-184) le-am fi dorit mai precise și mai bine articulate referențial. Prin lectura acestor file ne-am aștepta să găsim date concrete de eclesiști implicați în crime (cum s-a întâmplat cu unii franciscani croați, șefi de lagăre de concentrare), pastorale instigatoare, violențe și așa mai departe. Găsim cazul a doi-trei preoți jefuitori din Transnistria (păcat strigător la cer) și referințe la tentativele mitropolitului Gurie Grossu de a-și reocupa scaunul de la Chișinău²⁶, date (parțiale) despre misionarismul ortodocșilor în Transnistria sau despre activitatea (parțială) a mitropolitului Vasile Puiu²⁷.

²⁵ Vezi pe larg, Ioan Marius Bucur, *Din istoria Bisericii Greco-Catolice Române, 1918-1953*, Cluj-Napoca, Edit. Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 121-126.

²⁶ Mitropolitul Gurie Grossu fusese pus în retragere necanonic în 1937. Aici erau utile volumele lui Cernăianu!

²⁷ Despre Visarion Puiu s-a scris mult, atât în Exil, cât și în Țară. Pentru introducerea în problemă, vezi Antonie Plămădeală, *Visarion Puiu. Documente*, Sibiu, Edit. Arhidiecezană, 2005.

Să înțelegem că readministrarea provinciilor eclesiastice ale Basarabiei și Bucovinei de Nord, precum și recreștinarea populației autohtone din Transnistria – care suferise „deliciile” regimului ateu represiv comunist – fac parte din Șoah ? Îi reamintim lui OJS că misiunile din Transnistria au fost făcute de cultele istorice (Romano-Catolic, Greco-Catolic, Ortodox), fiind unanime relatările misionarilor și ale Nunțiului Apostolic care a vizitat regiunea, interesându-se activ și de lagărele de deținuți și de soarta evreilor: preoții abia puteau face față numărului imens de botezuri solicitate sau cererilor populației locale pentru articole/artefacte de cult!

Spre știința aceluiaș domn (OJS), la Odessa a fost singurul caz de Universitate oficială, asumată de autorități, cu limbă de predare română, rusă și ucraineană, care a funcționat într-un teritoriu vremelnic ocupat al URSS-ului.

Istoria Misiunilor religioase românești din Transnistria trebuie redescoperită, suntem de acord cu autorul, pornind de la numărul de biserici restaurate, nou construite, și presa religioasă, la eventualele opere de asistență materială sau religioasă oferite celor din lagăre²⁸.

Legat de Șoah remarcăm sporadice trimiteri la volumul de memorii al Rabinului Șef al României, dr. Alexandru Șafran, dar ignorarea completă a diverselor studii și volume ale nepotului (de frate) al acestuia, Rabinul dr. David Șafran (1915-1991)²⁹, ulterior deținut pentru sionism și în temnițele comuniste. Poate nici referințe din memoriile Rabinului Șef dr. Mozes Rosen (1912-1992) nu erau de neglijat³⁰, surprinzătoare fiind lipsa oricăror trimiteri la volumele Pastorului Richard Wurmbrand (1909-2001). Câteva din cele la urmă menționate sunt de reală importanță istorică, autorul lor arătând cum a reușit să obțină autorizații pentru congregația evreilor creștini în timpul legionarilor și ulterior a antonescienilor, dramele evreilor din timpul rebeliunii legionare, situația din Transnistria ș.a.³¹.

²⁸ Un demers academic a fost sintetizat de Pr. Veaceslav Ciorbă, *Biserica Ortodoxă în Basarabia și Transnistria (1940-2010)*, Chișinău, Edit. Pontos, 2011, p. 107-133. Despre activitatea catolică în Transnistria, vezi Dănuț Doboș, *Preotul (Episcopul) Martir Marcu Glaser*, „Analecta Catholica”, II, Chișinău, 2006, p.157-174; Silviu Andrieș-Tabac, *Documente referitoare la acțiunea Bisericii Române Unite cu Roma în Basarabia și Transnistria în anul 1942*, „Analecta Catholica”, II, Chișinău, 2006, p. 289 -320.

²⁹ David Șafran, *Satana (roman)*, Ierusalim, Edit. Hasefer, 1965; Idem, *Zișe Portugal, un erou al zilelor noastre*, Tel Aviv, Edit. Hasefer, 1967; Idem, *Amintiri*, Tel Aviv, Edit. Hasefer, 1972; Idem, *Cronica rebeliunii legionare. Amintiri care ard*, Tel Aviv, Edit. Hasefer, 1967; Idem, *Karl Marx, antisemit*, Ierusalim, s. ed., 1979. Rabinul Dr. David Șafran s-a putut repatria în Israel după 1956, reușind publicarea mai multor volume cu tematică istorică, pedagogică, filosofică, cele mai multe în limba română, dar și în ebraică.

³⁰ Vezi originalul: Moshe Rosen, *Dangers, Tests and Miracles: The Remarkable Life Story of Chief Rabbi Rosen of Romania as Told to Joseph Finkelstone*, Londra, Weidenfeld and Nicolson Publ., 1990, tradus ulterior și în limba română (*Primejdii, încercări, miracole*, București, Edit. Hasefer, 1990).

³¹ Semnificative sunt volumele: Richard Wurmbrand, *Cristos pe ulița evreiască*, București, Edit. Stephanus, ediția I/1994, ediția a II-a/2015; Idem, *Cu Dumnezeu în subterană*, București, Edit. Casa Școalelor, 1994; Idem, *Strigătul Bisericii prigonite*, București, Edit. Stephanus, 1993. Richard Wurmbrand a reușit să ajungă în 1965 în Occident, având o susținută activitate publicistică în engleză, cărțile lui fiind traduse în limbile de circulație internațională.

I.14.

Pentru perioada de după 1945 OJS va puncta elemente biografice despre Patriarhii Nicodim Munteanu, Justinian Marina, subliniind judicios că figurile lui Nicodim Munteanu, Iustin Moiesescu sau Teoctist Arăpaș nu beneficiază încă de monografii ample.

Insistând pe elemente biografice triviale în cazul lui Nicodim Munteanu, autorul este tributar *Memoriilor* lui Dudu Velicu (pe care-l citează de mai multe ori), fost secretar al Patriarhului Miron Cristea, dar și integrat SSI-ului, care ulterior s-a dovedit un delator patentat al clerului. *Memoriile* lui Velicu pot oferi anumite detalii importante (dar care trebuie luate cum *grano salis*), surprinzătoare fiind omiterea altor memorii ale unor clerici din acea perioadă, de pildă Gala Galaction³².

I.15.

De asemenea, nu este menționată apariția Bisericii Ortodoxe Române Libere din Exil (cu trei obediențe canonice: a Patriarhiei Ecumenice, a Bisericii Ruse din Afara Frontierelor, a Bisericii Ortodoxe din America), autorul necunoscând deloc activitatea teologilor români din Exil.

Nu vorbim doar de volume care ilustrează persecuțiile comuniste împotriva Bisericii³³, ci și de analize teologice ale situației Bisericii într-un stat totalitar sau în regimurile democratice.

Un exemplu de analiză spectaculară a Bisericilor din România și a relațiilor acestora cu Statul a fost realizat de trei intelectuali români în Exil: George Roșu, Mircea Vasiliu și George Crișan încă în 1957³⁴.

Dintre teologii români ortodocși în Exil s-au impus, printre alții, Gheorghe Racoveanu (1900-1967), D.G. Amzăr (1906-1999)³⁵, Andrei Scrima

³² Gala Galaction, *Jurnal 1947-1952. Pagini inedite cenzurate*, București, Edit. Vestala, 2007. Este o suită a altor 6 volume de memorialistică.

³³ Pierre Gherman, *L'ame roumaine écartelée*, Paris, Edit. Du Cèdre, 1955. Monseniorul Petru Gherman, deși greco-catolic, prezintă în acest volum riguros și persecuțiile suferite de Biserica Romano-Catolică din România și de cea Ortodoxă. Cicerone Ionițoiu, *Le Martyre de l'Église en Roumanie*, Montsurs, Edit. Résiac, 1986; Sergiu Grossu, *Le Calvaire de la Roumanie Chretienne*, Paris, Edit. France Empire, 1987.

³⁴ George Roșu, Mircea Vasiliu, George Crișan, *Chiesa e Stato in Romania*, în vol. *Chiesa e Stato dietro la Cortina di Ferro*, editor Vladimir Gsovski, Roma, Edit. Opere Nuove, 1957, p. 323-371. Studiul are date statistice, o evidență precisă a legislației cultelor românești începând cu 1900, fiind oferit și un tabel sinoptic legislativ, ce se referă la statutele oficiale ale cultelor, în câteva zeci de pagini fiind descris un tablou riguros, matematic, al situației eclesiastice din România.

³⁵ Dumitru C. Amzăr, *Partei, Staat und Kirche im heutigen Rumänien*, „Ostkirchliche Studien”, 14, 1965, p. 162-183. D.C. Amzăr a scos și periodicul ortodox „Frăția Ortodoxă” la Wiesbaden, publicând zeci de studii despre situația românească în periodicele germane, fiind și colaborator al prestigioasei *Enciclopedii Brockhaus*.

(1925-2000)³⁶, Sergiu Grossu (1920-2009) sau preotul romancier Constantin Virgil Gheorghiu. Nimic despre publicațiile acestor intelectuali.

Nimic despre analizele eclesiastice ale Monseniorului Flavius Popan³⁷ sau ale Monseniorului Octavian Bârlea, în revista „Perspective” de la München, apărută din 1978 și continuată sub patronajul său până în 2000, articolele din acea publicație apărând bilingv (cu text roman-german !). Aceste analize, fiind redactate sau traduse în germană, în Exil, sigur îi erau accesibile autorului.

Iar dacă ar fi citit textele Părintelui Scrima, măcar în varianta franceză, OJS nu ar fi scris aberațiile despre Mișcarea „Rugului Aprins”.

Figura lui Iustinian Marina a fost una tragică, Patriarhul meritând o biografie completă și riguroasă, care să-i analizeze toate aspectele vieții. În perioada interbelică preotul Marina era considerat un administrator onest și corect al Seminarului din Râmnicul Vâlcea, fidel episcopului său (o scrie Cernăianu în lucrările dedicate Episcopiei Râmnicului). Studiile ulterioare, fie din Exil, fie cele apărute după 1990 în Țară, îi prezintă atât latura concesivă față de autorități, cât și opoziția la anumite măsuri samavolnice ale regimului (bunăoară Decretul 410). Dar a-l prezenta ca delator al Patriarhului Ecumenic Athenagoras Spirou către sovietici, cum o fac OJS (p. 283-284), este exagerat. Instaurarea lui Athenagoras Spirou pe Tronul Ecumenic s-a făcut la presiunile Statelor Unite, Turciei și Greciei, prin forțarea abuzivă a Patriarhului Maxim al V-lea Vapordzis, acesta din urmă favorabil reluării relațiilor cu patriarhia Moscovei³⁸. Deci a fost tot un joc politic, de care sovieticii erau interesați, fiind normal să discute problema și cu patriarhul român.

I.16.

OJS observă că, spre deosebire de episcopii catolici (fie ei romano- sau greco-catolici), niciun episcop ortodox român nu ar fi fost întemnițat. Eronat.

Vasile Leu (1903-1978)³⁹, Episcop ortodox român occidental, a fost răpit de KGB la Viena, trecut pe la Lubianka, condamnat la moarte în 1954 la București

³⁶ André Scrima, *L'avènement philocalique dans l'Orthodoxie Roumaine*, Paris, Centre d'études Istina, 3, 1958, p. 295-328; Andrei Scrima, *Ortodoxia și încercarea comunismului*, București, Edit. Humanitas, 2008; Idem, *Timpul rugului aprins: maestrul spiritual în tradiția răsăriteană*, București, ediția a II-a, Edit. Humanitas, 2000.

³⁷ Flaviu Popan, *Probleme der Rumänischen Orthodoxen Kirche von 1945 bis 1960*, Roma, Pontificia Università Gregoriana, 1960; Idem, *Christlicher Widerstand in Rumänien*, „Der europäische Osten”, 77, 1961, p. 166-170.

³⁸ O va afirma documentat istoricul ortodox Matthew Namee (îmbisericit în Patriarhia Antiohiei), în pagina sa cibernetică: <https://orthodoxhistory.org>, la postarea <https://orthodoxhistory.org/2023/03/23/patriarch-athenagoras-the-cia-and-the-state-department/>, accesată în 19 mai 2023.

³⁹ Corneliu Leu, *Cartea Episcopilor Cruciați*, București, Edit. Realitatea, ediția I/2001, ediția a II-a/2005; Paul Leu, *Episcopul Vasile Leu în Gulagul Românesc*, „Revista Memoria”, nr. 3-4, București, 2008, p. 98-107. Despre consacrarea lui Vasile Leu în Berlinul Occidental de către

(a refuzat și cererea de grațiere!), comutându-i-se pedeapsa în muncă silnică pe viață. La ieșirea din detenție, s-a agregat grupării paleocalendariste din jurul arhimandritului Gamaliil Papii.

Tatăl acestui episcop, Episcopul Grigore Leu, a fost unul din protestatarii constanți împotriva samavolnicilor comuniste, desființându-i-se venerabila episcopie a Hușilor și fiind asasinat prin otrăvire. Ceeace se bănuia încă în Exil în anii '50 a fost confirmat recent prin autopsie și examen medico-legal⁴⁰.

Istoricul și romancierul Corneliu Leu (1932-2015), nepot de frate al ierarhului Grigore, va scrie extrem de dur la adresa lui Justinian, a lui Teoctist sau la adresa mitropolitului Plămădeală, punctul său de vedere fiind secondat de documente⁴¹.

O sumarizare a tribulațiilor sau asasinatelor suferite de unii ierarhi ortodocși după 1947 a fost realizată de Pr. Dr. Ioan Dură⁴², protopop al Bisericii Ortodoxe Române din Olanda, încardinat Patriarhiei Române, care luase poziție publică împotriva unor abuzuri comuniste încă din 1987.

Se conturează un tablou mult mai dramatic decât cel sugerat de OJS. *Au fost otrăviți și Patriarhii Iustinian Marina și Iustin Moisescu?* Pentru Mitropoliții Sebastian Rusan și Vasile Lăzărescu sunt indicii certe, pentru Patriarhi au circulat zvonuri consemnate în studii ulterioare (vezi chiar articolul Pr. Ioan Dură). Doar expertizele medico-legale ar putea aduce clarificări lipsite de orice ambiguitate, asemeni cazului Grigore Leu, desigur cu condiția ca ele să fie solicitate. Există interes sau nu, în elucidarea acestor probleme?

Mitropolitul Serafim Liade și Arhiepiscopul Serafim Sevbo în decembrie 1949, vezi și Michael Woerl, *Bishop Victor-Vasile (Vasile Leu, d. 1978) of the Romanian Orthodox Episcopate of Western Europe*, la pagina cibernetică *ROCOR Studies*, <https://www.rocorstudies.org/2010/01/16/bishop-victor-vasile-leu-of-the-romanian-orthodox-episcopate-of-western-europe/>, accesat la 19 mai 2023. Cel care a contribuit în mod decisiv la denigrarea episcopului Vasile Leu a fost preotul grec Constantin Moraitakis (1890-1964), fost preot al bisericilor elene din Chișinău și București (1932-1948, când a fost expulzat), care a sabotat traducerea gramatei episcopale (redactată în rusă, română și germană) și înaintarea acesteia către Patriarhia Ecumenică. Pentru activitatea lui C. Moraitakis, vezi Euripide C. Moraitakis, *Preotul Constantin E. Moraitakis, arhon mare prezbiter al Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol*, București, Edit. Enciclopedică, 2004.

⁴⁰ Vezi comunicatul oficial al Episcopiei Hușilor din 9 august 2021, realizat în urma anchetei Procuraturii Militare la poziția: <https://episcopiahusilor.ro/rezultatele-cercetarilor-privind-moartea-suspecta-episcopului-grigorie-leu-al-husilor-otravit-de>, accesat în 19 mai 2023.

⁴¹ Corneliu Leu, *Biserica din eter*, București, Edit. Realitatea, 2012. Existența unei rezistențe episcopale ortodoxe la abuzurile comuniste este certă. Dar „Grupul Sinodal de Rezistență”, activ între 1947-1949, trebuie privit ca o realitate morală, nicidecum ca una organizată în mod structurat.

⁴² Ioan Dură, *Ierarhi ai Bisericii Ortodoxe Române îndepărtați din scaun și trimiși în reclusiune monastică de către autoritățile comuniste în anii 1944-1981*, „Revista Memoria”, București, nr. 2-3 (55-56), 2006, p. 158-177.

I.17.

De altfel, proteste bine argumentate teologic împotriva sergianismului, care afecta activitatea Sinodului BOR după 1948, au avut loc (și ele ar fi trebuit menționate de OJS), câteva cazuri fiind notorii: cel al Preotului Ioan Iovan de la Mănăstirea Vladimirești⁴³ sau cel al arhimandritului Mina Dobzeu⁴⁴, ambii ajungând prestigioși deținuți politici, inclusiv după 1964!

Preotul Ioan Bunea din Cluj, alături de Pr. Galaction Munteanu au fost arestați în 1959 doar pentru că au făcut un program catehetic, aprobat de episcopul locului și de consilierii săi, respectând Statutul BOR. În aceste condiții, Bunea a făcut 5 ani de închisoare, Galaction Munteanu decedând în pușcărie⁴⁵.

Alți clerici ortodocși au avut o atitudine de frondă, fiind întemnițați de autorități sau șicanati administrativ, în unele cazuri fiind folosită soluția extremă (suprimarea)⁴⁶: Nicodim Măndiță, Grigore Zamniscu, Nil Dorobanțu (1920-1977) – un demascator vehement al ereziei sergianiste –, Rizea Dobre, Paul Sorin Grecu (acesta din urmă discipol consecvent al Pr. Gheorghe Calciu Dumitreasa).

I.18.

Iar dacă în perioada anterioară anului 1945 i s-a acordat atenție factorului politic de vârf (Carol al II-lea, Antonescu), interesant ar fi fost să vedem cum priveau Gheorghe Gheorghiu Dej și N. Ceaușescu problemele bisericești.

OJS nu ne îndrumă spre acest domeniu, dar indicii prețioase sunt oferite de memoriile lui Paul Sfetcu⁴⁷, șeful de cabinet al lui Gheorghiu-Dej, și R. Wurmbrand, în cazul lui Ceaușescu fiind utile memoriile lui Silviu Curticeanu⁴⁸.

⁴³ Vezi memoriul Pr. Ioan Iovan din 25 ianuarie 1955 către Sfântul Sinod, în Ioan Iovan, *A fost frumos la Gherla!*, Cluj-Napoca, Edit. Patmos, 2008, p. 29-80.

⁴⁴ Mina Dobzeu, *Strigări împotriva lui Antihrist*, București, Edit. Anastasia, 1999, p. 49 (manifestul din 1948), 52-63 (memoriul către Institutul Teologic din București și Ierarhi ai BOR din 1959), 83-111 (7 scrisori către N. Ceaușescu din 1986).

⁴⁵ Ioan Bunea, *Memorial*, Cluj-Napoca, Edit. Limes, 2016.

⁴⁶ Pr. Nicolae Tănase, *Mai este de actualitate învățătura Părintelui Nicodim Măndiță în sec. XXI?*, București, Edit. Agapis, 2007; Mihai Rădulescu, *Întemnițarea Părintelui Nicodim Măndiță*, București, Edit. Agapis, 2003; Idem, *Povestiri din viața Părintelui Nicodim*, București, Edit. Agapis, 2001; Dumitru Zamniscu, *Credința în zeghe. Preot Dumitru Zamniscu. Evocări*, s.l., Edit. Floarea de April, 2016, volum redactat de nepotul omonim al Părintelui. Aceeași editură ultim menționată a îngrijit diferitele volume ale Ieroschimonahului Nil Dorobanțu. Sergiu Ciocârlan, *Jertfa unui preot mucenic. Miercurea Patimilor*, București, Edit. Areopag, 2013, unde se reia povestea Pr. Dobre Rizea, asasinat de Securitate. Idem, *Părintele Sorin Paul Grecu. Mărturisire și jertfă*, Galați, Edit. Egumenița, 2022.

⁴⁷ Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, București, Fundația Culturală Română, 2000, p. 71-76; Richard Wurmbrand, *Tortured for Christ*, ediția a IV-a, Middlebury (USA), Living Sacrifice Books, 1985, p. 31, 69; Radu Dorin Micu, *Pentru o Ortodoxie realistă. Convorbiri cu Dan Ciachir*, ediția a II-a, București, Edit. Anastasia, 2004, p. 84-85, ultimii autori atestând că înaintea morții Gh. Gheorghiu Dej l-a chemat pe Patriarhul Iustinian Marina să se spovedească.

⁴⁸ Silviu Curticeanu, *Mărturia unei istorii trăite. Imagini suprapuse*, București, Edit. Albatros, 2000.

I.19.

OJS se va referi la cazul Petrache Lupu (p. 127-28, 131, 382), încercând o abordare sociologică a fenomenului, precum și la activitatea Grupului „Rugul Aprins” (p. 246-253), prilej de a mai arunca niște săgeți și în direcția preotului Dumitru Stăniloae.

Analiza cazului Petrache Lupu sau a altor cazuri mistice presupune în primul rând cunoștințe de teologie ascetică și mistică, de medicină, doar consecințele sociale putând fi evaluate după criteriile sociologice.

Bibliografia despre Petrache Lupu (1907-1994) este abundentă, pro și contra. Remarcăm doar că ciobanul de la Maglavit a avut tribulații și după 1945, trimițându-i un avertisment și lui Petru Groza și nedezițându-se niciodată de afirmațiile sale, care din nefericire s-au și împlinit⁴⁹.

Fenomenul „Vladimirești”, generat în jurul Mănăstirii omonime târnosite în urma revelațiilor fecioarei Vasilica Gurău (monahia Veronica) în 1938, cu un impact social major până la desființarea *manu militari* a mănăstirii, dar cu ecouri și după 1989, nu este analizat în lucrare.

Asupra mișcării „Rugul Aprins”, OJS preferă studii secundare (Biliuță, Enache), dedicate fenomenului, omițând referințele principalilor protagoniști. Paginile dedicate acestui grup sunt străbătute de ideea că respectivii ar fi fost legionari, grupul fiind o emanație mistică a Mișcării Legionare.

Nimic mai fals.

Alexandru Teodorescu, viitorul Sandu Tudor, viitorul ieroschimonah Daniil, fusese un antilegionar notoriu în perioada interbelică. Se remarcase ca un ziarist *sui generis*, neexcluzând calomnia în articolele sale.

Preotul Ioan Iovan nu a fost legionar și nici membru al grupului „Rugul Aprins”, ba era chiar adversar al acestuia, spiritualitatea lui înscriindu-se în curentul liturgic propagat de episcopul Nicolae Popoviciu, pe linia mistică a lui Nicolae Cabasilas, Ioann Serghiev de la Kronștad sau a adeptilor „desei împărțășanii”.

Sunt omiși Alexandru Mironescu sau Vasile Voiculescu, care nici aceștia n-au fost legionari, după cum este citat în treacăt numele lui Andrei Scrima, fără nicio referință bibliografică la adresa acestuia. Ori Scrima fusese un antilegionar, ba chiar un membru al Masoneriei.

---

⁴⁹ T. Donche, *Une vague de misticisme en Roumanie*, „L'Unité des Eglise”, XIV, nr. 81, Paris, 1936, p. 773-780, redând mai multe cazuri. G. Marinescu, *Lourdes și Maglavit*, ediția a II-a, București, Tip. Universul, 1936, atestând sănătatea mintală a ciobanului. Dumitru Stăniloae, *Ortodoxie și românism*, ediția a II-a, București, Edit. Albatros, 1998, p. 105-138, favorabil lui Petrache Lupu. Petru Rezuș, *Cristologia falselor teofanii*, „Studii Teologice”, seria II, nr. 3-4, București, 1949, p. 226-237, articol scris la comandă politică. Sau articolul nefavorabil scris de teologul mirean Mihai Urzică, *Minuni și false minuni*, București, Edit. Anastasia, 1993. Nil Dorobanțu, *Petru de la Maglavit. Teofanie*, Zemeș, Edit. Floare de April, 2016. Despre activitatea lui Petrache Lupu după 1945 și mesajul lui către Petru Groza, vezi Florian Dudaș, *Epistola lui Petrache Lupu de la Maglavit*, Oradea, Edit. Lumina, 2010.

Poate și diferențierea între *Grupul „Rugul Aprins”* și *Lotul „Rugul Aprins”* ar fi fost necesară, lotul fiind întotdeauna creația Securității, necesară procesului-spectacol.

Dar despre conceptul *procesului-spectacol*, comun regimurilor totalitare (având filiație directă din Revoluția Franceză), autorul nostru nu face nicio referire, pesemne noțiunea fiindu-i necunoscută. Rar ne-a fost dat să citim pagini mai inepete despre o mișcare de rezistență mistică !

I.20.

Asupra lui Dumitru Stăniloae, OJS se apleacă întotdeauna critic, insistând mereu pe articolele de presă pe care preotul sibian le-a scris cu ocazia diverselor evenimente și care dovedesc un oportunism manifest.

OJS este intrigat, de ce Stăniloae este acceptat și considerat ca o referință de către unii teologi germani protestanți (p. 122) ? Dumitru Stăniloae ziaristul sau editorialistul a fost desigur tributar „istoriei clipei”, cum ar spune Maestrul Ion Cristoiu, fiind și „un teolog al clipei”.

Dar OJS nu spune nimic despre opera teologică a preotului sibian, nimic despre traducerea *Filocaliei* sau a tratatelor de dogmatică scrise de Păr. Stăniloae, acestea din urmă fiind cele ce stârnesc admirația teologilor occidentali.

Altceva ar fi fost interesant, mai ales de la un bizantinolog specialist în aria balcanică: comparația dintre sistemul teologic dogmatic al Părintelui Dumitru Stăniloae și cel al Părintelui Sf. Iustin Popovici (1894-1979) din Serbia, ambii trăind în regimuri totalitare, ambii devenind repere în teologia ortodoxă contemporană, Stăniloae fiind însă influențat de existențialism, în timp ce Popovici a fost un consecvent teolog neopatristic. Această abordare, desigur, ar fi fost posibilă doar în urma cunoașterii detaliate a operelor celor doi teologi.

I.21.

Tot pentru perioada dinainte de 1989 utile ar fi fost mențiunile unor texte memorialistice, fie provenind de la anumiți ierarhi (Bartolomeu Anania⁵⁰, Antonie Leonida Plămădeală⁵¹, Gherasim Cucoșel Putneanul⁵²) sau de la unii membri marcanți ai monahismului (Paulin Lecca⁵³, Iustinian Stoica⁵⁴ sau alții), aceste memorii oferind, în ciuda unor orientări autocenzurate, destule informații despre situația ecleziastică la nivelul conducerii BOR sau a situației acesteia în raport cu autoritățile comuniste.

⁵⁰ Valeriu Anania, *Memorii*, Iași, Edit. Polirom, 2008.

⁵¹ *Amintirile Mitropolitului Antonie Plămădeală. Convorbiri cu Dragoș Șeulean și Carmen Dumitriu*, București, Edit. Cum, 1999.

⁵² Gherasim Cucoșel Putneanul, Constantin Hreror, *Mierea din drumul pelinului*, Botoșani, Edit. Gee, 2000; Idem, *Tămâie și exil. Amintiri despre pribegia fraților*, Botoșani, Edit. Gee, 2003.

⁵³ Paulin Lecca, *Jurnal duhovnicesc*, Bacău, Edit. Studion, 2013,

⁵⁴ Iustinian Stoica, *Părinții mei duhovnicești*, Iași, Edit. Doxologia, 2018; Idem, *Cum a lucrat Dumnezeu în viața mea*, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2021.

Astfel de informații puteau fi coroborate cu textele memorialistice ale Păr. Arhim. Ioan Iovan, textele ieroschimonahului Nil Dorobanțu sau ale altora.

I.22.

Neplăcut surprinde ignorarea enciclopediilor detenției românești, OJS încercând să ne ofere un panoptic asupra unor preoți întemnițați după 1948 (p. 273-276), redând câteva zeci de nume, insistând doar pe cei cu vreo fostă simpatie legionară sau activi în precedentă în Transnistria, unica lucrare consultată fiind cea îngrijită de Paul Caravia (1994). OJS consideră că altminteri lucrarea sa ar fi fost „partizană”.

Nu este deloc așa, ea fiind prea adesea imprecisă, dar conținând date ale unor clerici de confesiuni și naționalități diferite. Volume despre detenția proților ortodocși au apărut suficiente, ele fiind accesibile⁵⁵, numărul acestora fiind semnificativ. Însă doar o facțiune dintre cei întemnițați au avut foste conexiuni cu legionarii.

Remarcăm că și înainte și după 1989 preoți ortodocși români, fie sub obediența Patriarhiei Române, fie sub alte obediențe canonice, au scris texte extrem de critice, dar riguros argumentate dogmatic și canonic împotriva unor alegeri, atitudini, acțiuni ale conducerii BOR sau ale unor ierarhi ai acesteia.

Ne gândim la Pr.Dr. Ioan Dură din Olanda, model de acribie istorică și canonică⁵⁶, critic al datelor propagandistice oferite în publicațiile bisericești înainte și după 1989; la Pr. dr. Mircea Basarab (1936-2020)⁵⁷ de la München; Arhimandrit dr. Ștefan Ene Popa (1962-2020)⁵⁸ de la Roma, sau la Pr. Dr. Sorin Petcu (Germania) – ultimul fiind autorul unei esențiale pagini cibernetice pentru cunoașterea Ortodoxiei Românești în Exil⁵⁹.

Nu mai vorbim de luările de poziții ale Pr. Boris Răduleanu sau Mina Dobzeu, sau – mai amplu, cu evidente exagerări – Pr. Prof. Ion Buga din București⁶⁰.

⁵⁵ Cicerone Ionițoiu, Vasile Manea, Vasile, *Martiri și mărturisitori ai Bisericii din România (1948-1989)*. Biserica ortodoxă, Cluj-Napoca, Edit. Patmos, 1998; Vasile Manea, *Preoți ortodocși în închisorile comuniste*, Cluj-Napoca, Edit. Patmos, 2010; *Preoți din Arhiepiscopia Vadului, Feleacului și Clujului în temnițele comuniste*, editor Grigore Benea, Cluj-Napoca, Edit. Renașterea, 2017.

⁵⁶ Ioan Dură, *Monahismul românesc în anii 1948-1989. Mărturii ale românilor și considerații privitoare la acestea*, București, Edit. Harisma, 1994, 127 p.; Idem, *Din istoria Bisericii Ortodoxe Române a anilor 1945-1989. Evidențe și realități din viața acesteia*, București, Edit. Ramida, 1994; Idem, *Pătimirea Bisericii Ortodoxe Române (1945-1989)*, București, Edit. Ramida, 1994, 126 p.; dar și Idem, *Arhiepiscopia ortodoxă română pentru Europa Centrală și Occidentală, cu sediul la Paris, de la 1 ianuarie 1990 până la 1 aprilie 1993 și perspectivele acesteia*, Bruxelles, aprilie 1993, 60 p., Idem, *File din istoria prezentă a diasporei române europene în comuniune canonică cu Biserica Ortodoxă Română*, Bruxelles, 1995, 92 p.

⁵⁷ Mircea Basarab, *Istoricul Parohiei Ortodoxe Române „Nașterea Domnului” din München*, Oradea, 1997; Idem, *Istoricul Mitropoliei Ortodoxe pentru Europa Centrală și de Nord*, Oradea, 2001.

⁵⁸ Ștefan Popa, *Mamutul în agonie*, Roma, 2013, e-book, 189 p.

⁵⁹ Pagina de internet a Vicariatului parohiilor ortodoxe române din Germania, <https://ortodoxia.de/>.

⁶⁰ Ion Buga, *Unde a fost Biserica*, București, Edit. Sf. Gheorghe Vechi, 2001; Idem, *Golgotă și Parusie. Jurnal eshatologic*, București, Edit. Sf. Gheorghe Vechi, 2000; Idem, *Umbra Golgotei*, București, Edit. Sf. Gheorghe Vechi, 2001; Idem, *Rugați-vă pentru fratele Teoclist*, București, Edit. Sf. Gheorghe Vechi, 2005; Ion Buga, Ciprian Mega, *Fascinația haosului*, București, Edit. Sf. Gheorghe Vechi, 2009.

Un discipol intelectual al celui din urmă, Ciprian Mega, ne oferă o excelență lucrare, prin care ni se arată sistemul de recrutare al unor clerici, în vederea lansării carierei acestora⁶¹.

Pentru cei introduși cu adevărat în problemă, o analiză critică din punct de vedere dogmatic și canonic a avut loc în BOR și după 1945, 1964 sau 1989, analiză pornită chiar de la slujitori ai altarului aparținând acestei Biserici.

I.23.

Cei care doresc să se documenteze despre mișcări spirituale inedite apărute din cadrul Ortodoxiei românești imediat după 1989 (fenomenul Noul Ierusalim-Pucioasa, cultivând memoria Virginiei Tudorache, 1923-1980; Biserica Secretă a Maicii Domnului, întemeiată de profesorul Constantin Dogaru din Tecuci⁶²; reîntemeierea obștii de la Vladimirești în jurul maicii Veronica Gurău, ce avusese nu doar un parcurs de detenție politică, ci și unul antroposofic) vor fi dezamăgiți parcurgând volumul lui OJS. Lucrarea nu menționează geneza acestor curente, unele cu impact eclesial sau social major (cazul „Noului Ierusalim”), mișcarea amintită la urmă propunând și un anumit stil artistic.

Conflictul unor partide din conducerea BOR, unele pe bază teologică (de pildă, ecumeniști versus antiecumeniști, conservatori sau reformiști), altele vizând gestionarea puterii eclesiale (crearea Mitropoliei Clujului sau criza intensă, dar scurtă după decesul Patriarhului Teoctist⁶³), mișcarea *nepomenitorilor* după Sinodul de la Creta (2016) vor fi prea puțin detaliate, unele fiind survolate total în volumul analizat.

I.24.

Un subcapitol interesant este cel dedicat de OJS educației ateiste (p. 316-325). Perioada investigată este, în principal, cea după 1970, dar lipsește o biografie sumară despre textele paradigmatiche în domeniu: Marx și Engels despre religie⁶⁴, Lenin despre religie⁶⁵, *Căluza ateistului*⁶⁶ (ultima extrem de importantă, întrucât are un apendice legislativ din URSS, ilustrând pozițiile PCUS și a statului sovietic față de religie). Lucrării sovietice i-a răspuns Richard Wurmbrand cu un eseu

⁶¹ Ciprian Mega, *Pântecul desfrânatei*, București, Edit. Sf. Gheorghe Vechi, s.a. (2005).

⁶² Despre noile mișcări religioase apărute în spațiul ortodox românesc, câteva titluri: Bogdan Neagotă, Mihai Pătrașcu, *Profeți ai Mileniului. „Noul Ierusalim” de la Pucioasa. Fiii luminii*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1998; Gheorghe Petraru, *Secte neoprotestante și noi mișcări religioase în România*, Craiova, Edit. Universitaria, 2007.

⁶³ Patriarhul Teoctist a decedat în urma unui malpraxis. Câteva texte care ilustrează percepția din acel moment: Tatiana Niculescu Bran, *Noaptea Patriarhului*, Iași, Edit. Polirom, 2011, descrie magistral ipoteza unui ordin criminal; Alexandru Necula, Florian Bichir, Radu Petrișciuc, *Alegerea Patriarhului. 41 de zile ale dezinformării*, București, Edit. Agnos, 2011, o carte *politically correct*; *Alegerea Patriarhului. Masonerie, Interese Politice și Șantaj*, ebook, s.l., s.a., 106 p.

⁶⁴ Karl Marx, Friedrich Engels, *Despre religie*, București, Edit. Politică, 1960.

⁶⁵ Vladimir Ilici Lenin, *Despre religie*, București, Edit. de Stat pentru Literatură Politică, 1956.

⁶⁶ *Căluza ateistului*, București, Edit. Politică, 1962.

pamflet, *Umpleți vidul*, tipărit inițial în Occident și distribuit prin contrabandă, lucrare care a făcut furori în combaterea ateismului, fiind accesibilă tuturor confesiunilor creștine (și ortodocșilor).

Ne-am fi așteptat ca și pentru perioada de timp de după 1989 să apară câteva statistici legate de operele sociale patronate de BOR (grădinițe, orfelinate, centre sociale, școli), despre Ordinariatul militar, reluarea activității pastorale din închisori. Nu le găsim în cartea lui OJS.

Bibliografia lucrării sale este una generală (p. 425-448). Am fi dorit-o sistematizată pe surse editate, memorialistică, lucrări cu caracter general, lucrări cu caracter particular.

Ceea ce sare în ochi este absența unor autori care au tratat problema Bisericii românești, inclusiv cea Ortodoxă, în contextul istoric al timpului recent: Dennis Deletant⁶⁷, canonicul anglican Michael Bourdeaux (1934-2021)⁶⁸ sau, după 1989, Tom Gallagher⁶⁹.

Și mai surprinzătoare este absența oricărei referințe la studiile profesorului austriac Ernst Christoph Suttner din Austria (Fundația *Pro Oriente*), care a publicat numeroase studii dedicate Bisericii românești, a publicat și împreună cu autori români, și a fost implicat din primele momente în dialogul mai mult sau mai puțin ecumenic, mai mult sau mai puțin pragmatic, între BOR și Biserica Catolică (mai ales cea din Austria).

I.25.

Graba cu care a fost redactat volumul a dus la anumite erori. La pag. 160 este amintit cazul Pr. Ioan Florea din Vințul de Jos, Alba, care ar fi pus să fie împușcați soldații cu o mitralieră (!). Nu ne sunt date referințe.

În alineatul următor, se vor face referiri la lucrarea propagandistică antonesciană *Pe marginea prăpastiei*. Istoria rebeliunii în județul Alba este bine cunoscută și descrisă profesionist, cazul preotului amintit nefiind însă confirmat⁷⁰.

---

⁶⁷ Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România: Gheorghe Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948–1965*, București, Edit. Humanitas, 2001; Idem, *Ceașescu și Securitatea*, București, Edit. Humanitas, 1998, cu excelențe și riguroase capitole privind situația Bisericilor din România.

⁶⁸ Canonicul Bourdeaux a fost un atent și documentat istoric al situației Bisericilor din spatele Cortinei de Fier. Prin Institutul Keston College din Oxford și revista „Religion in Communist Lands”, realitățile confesionale românești au fost constant prezente. Vezi arhiva digitalizată a acestei reviste la <https://www.keston.org.uk/archive-library-rcl> și la www.biblicalstudies.org.uk.

⁶⁹ Tom Gallagher, *Furtul unei națiuni. România de la comunism încoace*, București, Edit. Humanitas, 2004.

⁷⁰ Mihail Dăescu, *Rebeliunea legionară și sfârșitul regimului național-legionar în județul Alba*, „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica”, 10/I, 2006, p. 241-249.

La p. 173 este menționată o circulară a generalului Voiculescu, guvernator al Basarabiei, datată 23 ianuarie 1941. Ori anul este greșit, ori data. În 23 ianuarie 1941 Antonescu se lupta cu Mișcarea Legionară („Rebeliunea”), Voiculescu ajungând guvernator al Basarabiei după eliberarea acesteia (iulie 1941).

I.26.

Dacă scopul volumul era cel afirmat, și anume relațiile unei Biserici cu Statul și separarea acestora, este inexplicabilă nestudierea mai în amănunt a unei ramuri a Bisericii Ortodoxe, care este independentă de autoritățile Statului Român.

Este vorba despre Biserica Ortodoxă de stil vechi, generată în urma pripitei reforme calendaristice, dispunând actualmente de un Sinod, având comuniune cu alte Biserici Ortodoxe de pe aceeași poziție dogmatică, beneficiind de publicații și monografii istorice sau fiind ignorată datorită ajutorului acordat de autoritățile centrale ale Statului. Demersul ar fi fost și este în continuare cu atât mai util, cu cât barajul informațional ce înconjură această Biserică este fortificat și de afirmații eronate sau de diversiuni.

Lipsește, de asemenea, o comparație cu reacția altor Biserici Ortodoxe supuse regimurilor de prigoană (Biserica Ortodoxă Rusă cu trei mari obediențe: Biserica din Afara Granițelor, Biserica de Rezistență din URSS, Patriarhia afectată de sergianism; apoi Biserica Ortodoxă Sârbă, cea Bulgară etc.).

I.27.

OJS presupune că doar istoricilor apropiați de BOR li s-au pus la îndemână documente legate de trecutul acesteia, considerându-i pe istoricii George Enache și Adrian Nicolae Petcu apropiați cercurilor BOR (p. 384).

Dar documente esențiale (care converg în sensul celor publicate și analizate de Enache și Petcu) au mai publicat și Cristian Vasile (citată, de altfel, de OJS), Radu Ciuceanu sau Cristina Păiușan⁷¹, Bogdan Georgescu și alții. Nu știm dacă aceștia sunt sau nu apropiați de BOR.

Faptul că anumiți istorici „apropiați de cercurile BOR” au reușit astfel editarea, comentarea și punerea în circuitul științific a unor documente ni se pare oricum un act meritoriu. Aceste documente au putut intra în circuitul public, devenind accesibile chiar și în cazul blocării arhivelor.

Regretatul Pr. Prof. Mircea Păcurariu este considerat de OJS un istoric oficial al BOR, deci tributar istoriografiei prin omisiune (p. 191-92). Chiar și așa, lucrările lui rămân obligatorii pentru datele cronologice și prosopografice ale istoriei și actanților eclesiastici din BOR. Trebuie observat că Mircea Păcurariu și-a rescris tratatele de *Istorie a BOR* (variantele de după 1989 fiind mult îmbunătățite),

⁷¹ Cristina Păiușan, Radu Ciuceanu, *Biserica ortodoxă română sub regimul comunist, 1945-1958*, vol. I, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2001.

precum și *Dicționarul Teologilor Români*, apărut în mai multe ediții (fiind incluși și teologi greco-catolici), ultima operă fiind necesară pentru biobibliografiile teologilor BOR din decursul timpului. Efortul de completare și corectare a propriei opere ni se pare notabil. Oricum studiile lui rămân, repetăm, necesare pentru cronologia și biografiile personalităților ecleziastice ale BOR.

I.28.

Iar aici se impune o digresiune indispensabilă.

Este întotdeauna necesară distincția între istorici oficiali, istorici „de curte”, istorici „de casă”, istorici contestatari sau istorici simpli, care doresc să-și exercite vocația cât mai obiectiv cu putință.

Pentru orice confesiune creștină, modelul paradigmatic al *Istoriei bisericești* este reprezentat de Noul Testament. O simplă răsfoire a acestuia ne prezintă și situații conflictuale, unele penibile (cazul Iscarioteanului, episodul Anania și Safira, conflictele între Sfântul Apostol Pavel, Barnaba și Evanghelistul Marcu etc.).

Un istoric oficial bisericesc nu are de ce să escamoteze episoadele penibile din istoria propriei confesiuni. Unghiul sub care acestea sunt privite poate fi variabil. Istoricii „de curte” sau „de casă”, la care i-am putea adăuga pe pseudohagiografi, pot avea meritul lansării în circuitul public al unor repere/puncte de pornire, de unde o investigație academică poate aduce clarificări, corectări sau completări. Aspectul triumfalist găunos, din nefericire, nu este doar apanajul istoriei BOR, ci și al istoriei profane sau a altor culte religioase. Mai ales dacă demersul istoric este înlocuit cu cel ideologic.

Problema „apropierii de cercurile BOR” este fals pusă. Istoricii ecleziastici trebuie nu să fie apropiați, ci să facă parte *din Biserică*, apartenența conștientă și asumată la o Biserică fiind condiția *sine qua non* pentru însușirea minimelor noțiuni dogmatice și canonice ale cultului respectiv. Fără aceste minime noțiuni, orice interpretare a unui fenomen/proces istoric ecleziastic este supusă unei vicieri de fond. Istoricii *din Biserică* sunt primii care defrișează un material ecleziastic, care ulterior este pus la dispoziția celorlalți cercetători.

I.29.

Din cele scrise mai sus se observă că primii istorici critici ai BOR au făcut parte *din* Biserica Ortodoxă, cazul fiind prezent și în celelalte culte religioase din România: Pr. Dr. Imre Tempfli pentru Biserica Catolică⁷², Daniel Mitrofan⁷³

⁷² Tempfli Imre, *Sárbol és napsugárbor. Pakocs Károly püspöki helynök élete és kora 1892-1966* [Din noroi și raze de soare. Viața și epoca lui Károly Pakocs, vicar episcopal, 1892-1966], Budapeșt, EMET, 2002.

⁷³ Daniel Mitrofan, *Pigmei și uriași*, s.l., 2009; Idem, *Pași. Istoria Cultului Creștin Baptist din România în perioada comunistă*, s.l., 2010.

(Cultul Baptist), Vasilică Croitor (Cultul Penticostal)⁷⁴, Gheorghe Modoran sau Iosif Varadi (Cultul Adventist)⁷⁵, pastorul János Molnár (Biserica Reformată) cu mai multe volume, sau Biserica Greco-Catolică (Dr. Jur. Vasile Marcu, Pr. Dr. Ioan Mitrofan, Pr. Simion Mesaroș, Pr. Vasile Andercău sau subsemnatul).

Istoricii mireni sau aconfesionali ar trebui să recunoască meritele antecesorilor îmbisericiți ai lor, atunci când tratează istoricul sau momentele de istorie ale unei confesiuni oarecare. *Cu condiția să le cunoască lucrările.*

I.30.

Parcurgând volumul lui OJS, ajungem la câteva concluzii (din acest punct de vedere volumul fiind util prin lipsurile constatate):

I) Dezbaterile critice privind situația Bisericii în raport cu tipurile calitative de Stat sau cele privind rosturile ei sociale au început chiar în Biserica Ortodoxă, în cazul BOR ele fiind amplu discutate public, documentat și academic, polemic sau invectival încă la 1908, ba în unele situații chiar în sec. XIX.

II) Este întotdeauna necesară parcurgerea documentelor memorialistice, mai ales a celor edite, pentru nuanțarea poziției unor actanți istorici sau confesionali.

III) Citarea surselor edite, mai ales a publicațiilor bisericești, este imperativă.

IV) Recuperarea Culturii din Exil și recunoașterea existenței unei Biserici Ortodoxe Libere, germinată în 1947 și perpetuată și după 1989, sunt alte imperative ale istoriei temei. Studiile istorice sau eclesiastice din Exil trebuie integrate cercetărilor istorice curente de resort.

V) Cunoștințele dogmatice și canonice ar trebui cunoscute măcar la modul minimal, pentru evitarea unor concluzii aberante.

VI) O comparație cu alte Biserici Ortodoxe și reacțiile acestora la același tip de „stimuli externi” este, de asemenea, obligatorie.

I.31.

Nu găsim răspunsuri nici la alte câteva probleme de interes major, pe care le-am fi sperat măcar aduse în discuție:

1. *Problema consecvenței dogmatice.*

De ce era necesară schimbarea calendarului intern al BOR în 1923? În Austro-Ungaria, atât Bisericele Ortodoxe Română și Sârbă, cât și cele Greco-

⁷⁴ Vasilică Croitor, *Răscumpărarea Memoriei. Cultul Penticostal în perioada comunistă*, Medgidia, Succeed Publications, 2010.

⁷⁵ Gheorghe Modoran, *Biserica prin pustiul roșu. Rezistență și compromis în adventismul din România în perioada comunistă (1948-1965)*, 3 vol., București, Edit. Viața și Sănătate, 2013; Iosif Váradi, *Aurul și zgura din Biserica din Laodiceea*, Turda, Edit. Hiperboreea, 2013.

Catolice au uzat calendarul iulian, nefiind afectate de cel civil gregorian. De ce în Regatul României Mari ce includea și Basarabia a fost impusă această măsură?

În 1935-1936 Sfântul Sinod recunoștea validitatea hirotonirilor anglicane⁷⁶, renunțând la această recunoaștere în urma Conferinței Interortodoxe de la Moscova în 1948. A recunoaște sau nu validitatea clerului unei alte confesiuni decât cea proprie este un act dogmatic. Iar dacă în intervalul 1936-1948 s-a făcut acest lucru pentru anglicani, de ce nu există o poziție unitară în privința recunoașterii hirotonirilor Bisericilor paleocalendariste, care au un tezaur dogmatic mult mai apropiat de ortodoxia oficială decât anglicanii?

A fost condamnată solemn, oficial, erezia sergianistă? Nu ne referim la scuzele unor ierarhi, asumate și repetate (Patriarhul Teoctist, Nicolae Corneanu), pentru colaborarea cu autoritățile comuniste, ci la condamnarea formală a sergianismului printr-o enciclică a Sfântului Sinod.

De ce includerea forțată a unor clerici și credincioși greco-catolici în 1948, dar și la date ulterioare, nu s-a făcut prin îmbisericirea prevăzută canonic⁷⁷, recunoscându-se implicit validitatea sacramentelor greco-catolice, iar după 1998 concelebrarea ierurgiilor (sacramentalelor) cu greco-catolicii a fost interzisă de Sfântul Sinod al BOR?

2. Problema consecvenței unor interpretări canonice, mai ales privind (re)organizarea ecleziastică a Exilului și a Diasporei Ortodoxe Românești.

Dar mai există și *problema canonică a preluării jurisdicției asupra Eparhiei Chișinăului* în 1918, „recedarea” acesteia (devenită între timp Mitropolie) în 1944 Patriarhiei Ruse, reactivarea ei în 1992.

Un viciu canonic din 1918 s-a perpetuat, ducând la o stare conflictuală exploatată geopolitic. S-a recunoscut canonicitatea Patriarhiei Kievului, în urma unei atente examinări a succesiunii apostolice a unei din cele 3 componente inițiale a acesteia, sau nu? Și aici nu ne referim la Patriarhatul din Exil (Mstâslav Skrâpnâk, arhiepiscop și primat al Bisericii Ortodoxe Ucrainene din Canada între 1947-1949, primul Patriarh al Kievului și Ucrainei rusești între 1991-1993), care și-a regularizat succesiunea apostolică în 1949, ci la ramura locală, provenită de la pseudoepiscopul Vikenti Cekalin, care nu a putut să-și demonstreze vreo hirotonie episcopală, dar a participat la altele⁷⁸.

3. O problemă morală: jurământul de fidelitate depus față de autoritatea de Stat.

Episcopii din Ardeal și Bucovina, înainte de 1918, au depus un jurământ de fidelitate față de Împărat și succesorii săi. Episcopii (dar și ceilalți șefi ai cultelor)

⁷⁶ Faptul a stârnit consternare în rândul Bisericii Unite, cf. Dumitru Neda, *Anglicanism și Ortodoxie*, „Cultura Creștină”, XVIII, nr. 1-2, Blaj, 1938, p. 79-93.

⁷⁷ Remus Mircea Birtz, „Revenirea” *Greco-catolicilor în 1948 sub o altă perspectivă*, în vol. *Studii de Istorie Eclesiastică*, coord.: Marius Oanță, Craiova, Edit. Sitech, 2018, p. 205-221.

⁷⁸ Pe scurt, vezi *Ukrainian Autocephalous Orthodox Church*, https://risu.ua/en/ukra-inian-autocephalous-orthodox-church_n33543, accesat în 23 mai 2023.

din Regatul României Mari au depus jurământ de credință față de Rege și urmașii săi legitimi. În 1948 li s-a cerut aceluiași episcopi (și șefi ai cultelor) un jurământ de fidelitate față de Republica Populară, structură impusă de ocupantul comunist. Problema sperjurului nu poate fi ignorată, un jurământ depus în numele lui Dumnezeu nefiind o formalitate, mai ales pentru un eclesiastic! Oare nu de aici există un *vulnus* (rană) în atitudinea față de puterea politică?

Considerăm că aceste probleme trebuiau și trebuie tratate cu detașare și acribie.

I.32.

Volumul dedicat Istoriei BOR al lui OJS nu este o lucrare de istorie, ci un pamflet ideologic. (Odată lecturată cartea, te aștepți ca din fiecare biserică să te întâmpine 2 gardiști și 3 cuziști, întrebându-te de sănătate; caricatural!)

Supărătoare sunt anacronismele folosite, criteriile mai mult sau mai puțin aleatorii din 2023 fiind utilizate pentru interpretarea unor realități din prima jumătate a sec. XX. Este o eroare întâlnită și la Prof. Ernst Christian Suttner, care utilizează criteriile eclesiologice post Vatican II pentru analiza unor situații de sec. XVIII sau XIX. Ce valori pot avea concluziile bazate pe un astfel de anacronism?

Cum afirmase odată mareșalul Louis Franchet d'Espèrey: „*Est-ce que vous êtes tombés si bas?*”.

I.33.

Din nou punem o întrebare.

Există o istorie a teologiei spirituale ortodoxe românești, realizată profesionist, acribic, respectând normele metodologice minime? Răspicat o afirmăm: da, există.

Iar acel Cineva (aici majuscula se impune!) este un profesor, care trudește de mai bine de 40 de ani în ogorul teologic și istoric al BOR, fără pretențiile grandorilor academice: Părintele Diacon Ioan Ică jr.

La Editura Deisis au apărut, de asemenea, zeci de volume de traduceri ale unor texte de referință bizantine, postbizantine, ale unor teologi occidentali sau ale unor teologi români și nu numai, toate pefațate riguros, în context istoric, teologic și editorial. (Doar catalogul Bibliotecii Universitare din Cluj menționează 241 de titluri.) Prefețele unor volume editate de Pr. Ioan Ică jr. oferă tocmai istoria spiritualității românești din ultimele veacuri la modul academic, fiind analizate și implicațiile sociale ale acesteia. Iată câteva titluri, apărute în Editura Deisis, ale unor volume prevăzute cu studii introductive dense și acribice, ce se constituie într-o adevărată istorie ideatică a BOR:

1) Nichifor Crainic, *Cursurile de mistică. I. Teologia mistică. II. Mistica germană*, Sibiu, Ed. Deisis, 2010, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (*Nichifor Crainic și redescoperirea misticii în Ortodoxie în prima jumătate a sec. XX*, p. 5-115).

2) „Predania” și un *Îndreptar ortodox, cu, de și despre Nae Ionescu*, Sibiu, Ed. Deisis, 2001, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. („Predania~: testamentul teologic al unui filosof ortodox, p. 5-14).

3) Nae Ionescu, *Teologia. Integrala publicisticii religioase*, ediție, introducere și note de Dora Mezdrea, Sibiu, Ed. Deisis, 2003. (Fără parcurgerea studiilor Doamnei Dora Mezdrea, editor al operelor lui Nae Ionescu sau D.G. Amzăr, precum și a unor biobibliografii dedicate acestor personalități nu se va putea scrie corect despre acestea.)

4) Paisie de la Neamț, *Autobiografia și viețile unui stareț*, ediția a III-a, Sibiu, Ed. Deisis, 2015, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (*Posteritatea românească a paisianismului și dilemele ei*, p. 57-104).

5) Elia Citterio, *Nicodim Aghioritul*, Sibiu, Ed. Deisis, 2001, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (*Strategii de promovare a Tradiției patristice în epoca modernă. Cazul Greciei în sec. XVIII*, p. 5-18, cu reverberații și în cultura română).

6) *Maica Domnului în teologia secolului XX și în spiirtualitatea isihastă a sec. XIV: Grigore Palamas, Nicolae Cabasilas, Teofan al Niceei*, Sibiu, Ed. Deisis, 2008, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (*Dispute mariologice și revoluții politice pe fundalul sec. XX*, p. 5-149), urmat de *Mariologia bizantină* (p. 150-302). (Sunt studii esențiale privind tocmai raportarea teologică, polemicile teologice, variația ideatică a lui Dumitru Stăniloae, politica de personal eclesastic în Institutele de teologie din România odată cu instaurarea regimului comunist.)

7) *Athanasie din Paros și Nicodim Aghioritul. Apologii și mărturisiri de credință*, Sibiu, Ed. Deisis, 2021, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (*O dezbatere crucială despre Tradiția Ortodoxă în Imperiul Otoman, 1750-1821, în istorie și actualitate*, p. 7-159).

8) *Împărtășirea continuă cu Sfintele Taine. Dosarul unei controversă. Mărturiile Tradiției*, Sibiu, Ed. Deisis, 2006, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (*Împărtășirea continuă pro și contra – o dispută perenă și lecțiile ei*, p. 5-88).

9) Vasile din Poiana Mărului, *Introducere în rugăciunea lui Iisus și isihasm*, studiu introductiv de Dario Raccanello, traducere de Cornelia Ică și Ioan Ică jr., Sibiu, Ed. Deisis, 2009, argument de Pr. Ioan Ică jr. (*Starețul Vasile și cheile „Filocaliei”*, p. 5-50, despre răspândirea și posteritatea spiritului filocalic în spațiul Europei Centrale și Orientale, cu focalizare spre monahismul românesc).

10) *Sf. Nicodim Aghioritul. Maica Domnului și Intrările ei în Templu*, Sibiu, Ed. Deisis, 2022, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (p. 369-383) și în colaborare cu Pr. Elia Citterio (p. 7-47, 275-307), ce include și istoria cronologică și ideatică a Grupului „Rugul Aprins”.

11) Sfinții Stareți Gheorghe și Calinic de la Cernica, *Viețile, povătuirile și testamentele*, ediția a II-a, Sibiu, Ed. Deisis, 2018, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (p. 5-35), important pentru analiza raporturilor dintre contemplație și acțiune în monahismul românesc, incluzând și dezbaterile teologice aferente.

12) Simion Monahul, *Cuvinte pentru străpungerea inimii. Izvor al „Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”*, Sibiu, Ed. Deisis, 2009, studiu introductiv de Dan Zamfirescu (p. 5-16), traducere de Pr. Ioan Ică jr.

13) Pr. Olimp Căciulă, *Euharistia ca jertfă*, Sibiu, Ed. Deisis, 2016, studiu introductiv de Pr. Ioan Ică jr. (*Olimp Căciulă și remarcabila generație teologică a României Mari*, p. 5-26). Este o reeditare a tezei de doctorat, susținută la Atena de preotul buzoian, și a ecourilor ei teologice, nu doar în România, ci și în teologia apuseană.

Doar dacă însumăm paginile studiilor introductive ale Părintelui Ioan Ică jr. la aceste volume sus-menționate, ajungem la 889 de pagini, *o adevărată istorie teologică a BOR*. La care, dacă adăugăm și volumele monumentale ale *Canonului Ortodoxiei*: Vol. 1. *Canonul apostolic al primelor secole*, Sibiu, Deisis, 2008, 1039 p.; *Canonul ortodoxiei: Sinodul VII Ecumenic*. [Vol.] 1. *Definind dogmatic icoanele (691-810)*, Sibiu, Deisis, 2020, 851 p.; *Canonul ortodoxiei: Sinodul VII Ecumenic*. [Vol.] 2. *Definitivând dogmatic ortodoxia (815-1351)*, Sibiu, Deisis, 2020, 1225 p., precum și volumul *De la Dionisie Areopagitul la Simeon al Tesalonicului: integrala comentariilor liturgice bizantine. Studii și texte*, Sibiu, Deisis, 2011, 492 p., avem cheile pentru o corectă raportare și interpretare a evenimentelor din Biserica Ortodoxă. Cu condiția ca aceste volume să fie parcurse. Pr. Ioan Ică jr. reproduce inclusiv documente magisteriale ale Bisericii Catolice, pe care le citează corect și le comentează obiectiv.

Dar, desigur, efortul intelectual de a parcurge o operă amplă, densă, cu o bogăție de date și referințe, de a o înțelege, de a-i însuși metodologia nu-i este dat oricui. Ideologilor în niciun caz.

II.

II.1.

Istoria BOR este una complexă, ce ascunde capcane sau dificultăți care trebuie investigate cu atență și finețea cuvenită. Fiecare deceniu al secolului XX și al sec. XXI din istoria BOR ar merita un volum istoric investigativ.

Apariția pamfletului lui OJS, redactat în grabă (am demonstrat-o mai sus) - în acest moment (2023) nelipsind obligatoriile mențiuni referitoare la V. Putin (!) - este un semnal de atac la adresa BOR, atac ce are loc în paralel cu atacul asupra altor confesiuni creștine, cu rezultatele deja cunoscute.

Un pamflet presupune o ideologie asumată.

Ce este revoltător la un demers ideologic este efemeritatea poziției asumate și impuse.

Ce ne determină să optăm doar pentru analize (neo)marxiste, gramsciene, (neo)trozkiste, woke, lgbt față de alte criterii de raportare? De ce nu: Donoso Cortes, Maritain, Plinio Correa de Oliveira, Fritjof Schuon, René Guénon, sau *Perena Doctrină* a Bisericii?

De unde lașitatea și comoditatea de a adopta o ideologie care peste scurt timp va fi măturată de o alta? Pentru că spre deosebire de toate –isme, mai mult sau mai puțin la modă, mai mult sau mai puțin impuse (*în numele cui?* – iată întrebarea ocolită de toți pontifii noilor tendințe), Biserica (fie ea Catolică sau Ortodoxă) a fost martoră la dispariția unor imperii, state sau popoare.

Cine sunt cei care-și arogă o calitate pontificală de a stabili criterii sau valori axiologice? Ce investitură metafizică au aceștia?

Și observăm fenomenul, practic, în mai toate disciplinele umaniste.

Dar imanentul nu poate categorisi transcendentul, un plan bidimensional neputând avea o dimensiune tridimensională.

Metafizică de doi bănuți, dar necesară mai ales în contextul timpurilor noastre, în care *le IV-ème État* va fi spulberat de Generația Zombie.

Unui asemenea demers (ca cel promovat de OJS) i se va răspunde tot ideologic (făcându-se jocul celor din culisele orchestrării acestor atacuri) sau doctrinar? Academic sau pamfletar?

Iată întrebările de pus.

Dorind o cunoaștere a unor eventuale reacții la acest pamflet ideologic asumat de Domnul OJS, am găsit câteva puncte de vedere.

Iată, mai jos, un microdosar de presă, cu câteva articole de pe pagina cibernetică a *Active News*.

„Editura Humanitas, Liiceanu și Boia, făcuți «uitați» de Bănescu în replica anodină la adresa falsei «Istorie a Bisericii Ortodoxe Române» și a «grobianismul abject al lansărilor lui Schmitt cu Liiceanu», cum le-a catalogat un istoric clujean

De Alesandru Anghel / Opinii / Publicat: Miercuri, 17 mai 2023, 16:45 h (<https://www.activenews.ro/opinii/NOUL-BOIA-Atac-virulent-al-lui-Gabriel-Liiceanu-la-adresa-Bisericii-Ortodoxe-Romane.-Pr.-Prof.-Mihail-Simion-Sasaujan-Aseptam-punctul-de-vedere-oficial-al-Biroului-de-Presa-al-Patriarhiei-Romane-in-legatura-cu-noua-aparitie-Humanitas-182058>)

În urmă cu o săptămână, miercuri, 10 mai, Muzeul de Artă din Cluj a fost gazda lansării cărții Editurii Humanitas, «Biserica de stat, sau Biserica în stat? O istorie a Bisericii Ortodoxe Romane, 1918-2023», în prezența autorului, istoricul austriac Oliver Jens Schmitt.

Profesorul Lucian Nastasă Kovacs, directorul Muzeului de Artă, a afirmat cu această ocazie că lucrarea lui Schmitt «este un demers cinstit de cercetare istorică, a unui subiect greu de documentat», a informat presa locală.

Pe 11 mai [2023], a urmat lansarea la Librăria Humanitas de la Cișmigiu, în prezența autorului și a editorului, omul de afaceri Gabriel Liiceanu, patronul Editurii Humanitas, care s-a lansat într-un atac visceral la adresa Bisericii Ortodoxe Române, a tuturor patriarhilor, considerați împreună cu instituția colaboraționiști ai regimurilor dictatoriale, și chiar și [la adres]a predării religiei în școli, între multe altele.

Istoricul clujean Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător la Institutul de Istorie «George Barițiu» al Academiei Române [din Cluj-Napoca], a afirmat, cu privire la cele două lansări:

«Grobianismul abject al lansărilor cărții lui OJSchmitt de la Cluj (am participat) și București (am urmărit on-line), manifestat în discursurile extrem de agresive și descalificante intelectual ale amfitrionilor (*Liiceanu et comp - n.n. [Alesandru Anghel]*) arată de fapt miza și scopul cărții: linșajul mediatic al instituției a cărei istorie în ultimii o sută și ceva de ani pretinde că o restituie. Prin aceste evenimente, Editura Humanitas cade într-o hrubă hidoasă, ceea ce e foarte trist.».

După lansarea de la București, într-o expunere elevată intitulată «Atac virulent al domnului Gabriel Liiceanu la adresa Bisericii Ortodoxe Române», Pr. Prof. Univ. Dr. Mihail-Simion Săsăujan a solicitat în dimineața zilei de 15 mai [2023], explicit:

«Așteptăm punctul de vedere oficial al Biroului de Presă și Relații Publice al Patriarhiei Române, în legătură cu noua apariție editorială la prestigioasă Editură Humanitas!»

Poziția sa a fost publicată pe 16 mai în Ziarul «Lumina», însă cu finalul PIERDUT. Iată concluzia Pr. Prof. Univ. Dr. [Mihail-Simion Săsăujan], făcută dispărută nu se știe de ce și de către cine în «Lumina»:

«Editura Humanitas, care l-a pierdut pe autorul care scotea o carte la șase luni (Lucian Boia, dovedit tumător la Securitate [– nota lui Alesandru Anghel]) are acum un nou Boia !».

La aproape o săptămână de la lansarea de la Cluj-Napoca, pistolarul de replici acide la minut de la Patriarhie însărcinat cu apărarea Bisericii, recte Vasile Bănescu, a catadicsit să ofere în sfârșit un răspuns anodin, publicat de «Hotnews», fără a se numi nici autorul, nici editura, nici «lansatorul» din «Apelul» Pr. Prof. Univ. Dr. Mihail-Simion Săsăujan, situație reprodușă și la «Basilica.ro», care citează un text ascuns de pe contul de Facebook al purtătorului.

Aici apare măcar numele autorului falsei «Istorie a Bisericii Ortodoxe Române». Nu se știe cine și unde a publicat-o și nici cine a cerut interzicerea religiei în școli, odată cu lansarea ei acuzând Biserica de colaborare cu toate regimurile dictatoriale. Iar a rămas emițătorul setat pe MUCLES ?

Boia (vechiul și noul) și Liiceanu (editorul lui și al clonei lui) trebuie protejați. Să cerem împreună cu Liiceanu interzicerea unui post de televiziune din România și să ne războim în schimb cu dușmani imaginari din presa liberă, care, chipurile, «înfeștează creștinismul cu naționalism și filetism obscen», este mai normal.

Să reținem o afirmație a Pr. Prof. Univ. Dr. Mihail-Simion Săsăujan despre cei care atacă Biserica, chiar și din interior, și rostogolesc obsesiv falsa teză a «etnofiletismului» (foto sus):

«Domnul Liiceanu este un om inteligent. Știe, dar refuză în mod perfid să recunoască că valorile creștine ortodoxe n-au intrat nicicând în conflict cu valorile culturale europene. (...) Avem de a face cu o temă profund falsă, care este utilizată în ultima lună, pe numeroase pagini de Facebook, în mod exclusiv geopolitic, în contextul internațional al războiului din apropierea țării noastre, temă care vine la pachet cu critica vehementă a 'ereziei etnofiletiste'».

Pentru necunoscători, cu privire la finalul pierdut din «Lumina»:

«Lucian Boia recunoaște că a colaborat cu Securitatea timp de 16 ani: 'Ce era să fac? Nu cred că ar fi fost o idee bună să refuz.'»⁷⁹.

II.2.

„Grobianismul abject al lansărilor lui Schmitt cu Liiceanu arată scopul cărții: linșajul mediatic al Bisericii Naționale! Un istoric clujean pune punctul pe i împreună cu Agenția Basilica. Emițătorul de la Patriarhie Vasile Bănescu și-a pierdut cuvântul

Istoricul clujean Mircea-Gheorghe Abrudan, cercetător la Institutul de Istorie «George Barițiu» al Academiei Române, îl pune la punct pe «Noul Boia», istoricul austro-elvețian Oliver Jens Schmitt de la Institutul de Istorie Est-Europeană din cadrul Universității din Viena, după ce acesta a publicat la editura lui Gabriel Liiceanu, Humanitas, o așa-zisă «Istorie a Bisericii Ortodoxe Române».

La rândul ei, Agenția de știri a Bisericii Ortodoxe Române, *Basilica.ro*, a prezentat o replică cu trimiteri științifice la alegațiile lui Liiceanu și Schmitt, potrivit cărora până la acest roman de ficțiune apărut la Humanitas nu a existat nici o Istorie a BOR. Basilica oferă o listă de 8 lucrări științifice, dintre multe altele, pe care le prezentăm și noi la finalul materialului de față.

Cele două reacții se adaugă celei elocvente a Părintelui Profesor Mihail-Simion Săsăujan, care a reclamat atacul virulent al lui Gabriel Liiceanu la adresa Bisericii Ortodoxe Române și a solicitat cu fermitate un punct de vedere oficial al Biroului de Presă al Patriarhiei Române, în legătură cu noua apariție Humanitas.

Au trecut 5 (cinci) zile și angajatul Patriarhiei însărcinat cu această misiune, oficial, cel puțin, teologul fără nici o lucrare de teologie Vasile Bănescu, nu a emis

⁷⁹ Alesandru Anghel, Edit. Humanitas, *Liiceanu și Boia, făcuți „uitați” de Bănescu în replica anodină la adresa falsei Istoriei a Bisericii Ortodoxe Române și a „grobianismul abject al lansărilor lui Schmitt cu Liiceanu”, cum le-a catalogat un istoric clujean*, <https://www.activenews.ro/opinii/Editura-Humanitas-Liiceanu-si-Boia-facuti-uitati-de-Banescu-in-replica-anodina-la-adre-sa-falsei-Istoriei-a-Bisericii-Ortodoxe-Romane-si-a-grobianismul-abject-al-lansarilor-lui-Schmitt-cu-Liiceanu-cum-le-a-catalogat-un-istoric-clujean-182097>, accesat în 23 mai 2023.

nici un mieunat. Cum s-a spus cu o ocazie și în forul suprem al democrației românești, Parlamentul României, s-a setat pe MUCLES.”⁸⁰.

II.3.

Iată și textul istoricului Mircea-Gheorghe Abrudan, preluat de *Active News*:

„GROBIANISM ABJECT MARCA SCHIMITT ȘI LIICEANU

Grobianismul abject al lansărilor cărții lui O.J. Schmitt de la Cluj (*am participat*) și București (*am urmărit on-line*), manifestat în discursurile extrem de agresive și descalficant intelectual ale amfitrionilor, arată de fapt miza și scopul cărții: linșajul mediatic al instituției a cărei istorie în ultimii o sută și ceva de ani pretinde că o restituie.

Prin aceste evenimente, Editura Humanitas cade într-o hrubă hidoasă, ceea ce e foarte trist.

În ceea ce-l privește pe autor (pe care l-am cunoscut în decembrie 2014 la Cluj-Napoca, cu ocazia lansării cărții despre Skanderbeg în românește, pe care o am cu autograf și pe care nimeni dintre vorbitori nu o mai pomenește acum, pentru că nu servește profilului de istoric contemporanist pe care-l afișează de vreo 6-7 ani), evoluția sa istoriografică e una spectaculoasă, fiindcă de la medievalist și bizantinolog la specialist în fascism și comunism e cale lungă, strict profesional vorbind.

Aici ar fi de reflectat și de întrebare: care-i miza, ce sau cine a determinat metamorfoza sa, pentru că transformarea e una majoră din punct de vedere al profilului unui istoric al secolului XXI, când cercetătorii se focalizează și ultraspecializează pe perioade limitate de timp, chiar și un secol fiind o durată extrem de mare, darămite saltul de la sec. 15 la sec. 20. Despre cartea referitoare la BOR între 1918 și 2023 sunt sigur că o seamă de colegi, din rândul istoricilor profesioniști și specialiști ai perioadei vizate, vor scrie în vremea următoare și o vor face în mod competent, eu mă rezum în a menționa că aceasta pare scrisă la comandă pe genunchi, și dincolo de discurs, osatura ei e defectuoasă tocmai pentru că nu apelează la surse primare, totul fiind fundamentat sau speculat pe literatura de specialitate, aleasă (omisă!?) însă selectiv, ceea ce e evident pentru orice istoric onest care cunoaște epoca/epocile și literatura de specialitate.

Pe de altă parte, cartea cea nouă a lui OJS ar trebui să ducă la coagularea unei echipe serioase de istorici români (sunt destui, cu o operă importantă și relevantă) laici și clerici, care să redacteze în comun o nouă sinteză sau un nou tratat de istorie a Bisericii Ortodoxe Române de la începutul secolului 19 până în prezent, ceea ce ar reprezenta un real câștig,

⁸⁰ „Cronicar”, *Grobianismul abject al lansărilor lui Schmitt cu Liiceanu arată scopul cărții: linșajul mediatic al Bisericii Naționale! – Un istoric clujean pune punctul pe i împreună cu Agenția Basilica. Emițătorul de la Patriarhie Vasile Bănescu și-a pierdut cuvântul, în Active News, 16 mai 2023, <https://www.activenews.ro/opinii/Grobianismul-abject-al-lansarilor-lui-Schmitt-cu-Liiceanu-arata-scopul-cartii-linsajul-mediatic-al-Bisericii-Nationale-Un-istoric-clujean-pune-punctul-pe-i-impune-cu-Agentia-Basilica.-Emitatorul-de-la-Patriarhie-Vasile-Banescu-si-a-pierdut-cuvant-182075>, accesat în 23 mai 2023.*

atât pentru societatea românească, cât și pentru biserica majoritară și ne-ar ajuta să ieșim din cercuri vicioase, presupozii, bănuieli, acuze, părerologie etc. Dixi et salvavi animam meam!»⁸¹.

II.4.

„*NOUL BOIA! Atac virulent al lui Gabriel Liiceanu la adresa Bisericii Ortodoxe Române. Pr. Prof. Mihail-Simion Săsăujan: «Așteptăm punctul de vedere oficial al Biroului de Presă al Patriarhiei Române în legătură cu noua apariție Humanitas!»*

De Cronicar / Opinii / Publicat: Luni, 15 mai 2023, 21:11 / 23 comentarii”

Urmează articolul Pr. Prof. Mihail-Simion Săsăujan:

„Joi, 11 mai 2023, orele 19.00, la Librăria «Humanitas» de la Cișmigiu, a fost lansată cartea: *Biserica de stat sau Biserica în stat? O istorie a Bisericii Ortodoxe Române (1918-2023)*, Ed. Humanitas, București, 2023 (VIDEO mai sus). Autorul cărții este profesorul Oliver Jens Schmitt de la Institutul de Istorie Est-Europeană din cadrul Universității din Viena, Austria.

Evenimentul editorial a durat 80 de minute. Jumătate din acest timp (40 minute) a fost folosit de către directorul editurii, domnul Gabriel Liiceanu, pentru a aduce la cunoștința publicului agenda sa dinainte stabilită și pentru a ataca virulent Biserica Ortodoxă Română, aducând acuzații impardonabile la adresa acesteia.

În cele ce urmează voi aduce în atenția celor interesați rezumatul afirmațiilor sale, pe care le-am urmărit în cadrul transmisiei live pe Facebook, pentru a identifica miza gândirii și lansării acestei cărți, pregătite minuțios în ultimele zece zile ale lunii mai, prin câteva interviuri anterioare și o comunicare la Ateneul Român.

La începutul discursului menționează «mitologia naționalistă din timpul regimului comunist, care ne-a fost servită decenii la rând, pe post de istorie a poporului român și care ne-a blocat mințile pe anumite locuri comune».

Sunt numiți istoricii Lucian Boia și Neagu Djuvara, care au destrămat acest mit. Lucian Boia ar fi spus odată că «patriotismul se învață la Academia Militară și că la Facultatea de Istorie și în cercetarea istorică se caută adevărul istoriei».

Identifică «dificultatea foarte mare, chiar imposibilitatea istoricilor români de a scrie obiectiv despre istoria românilor» și șansa salvatoare pe care am avut-o noi românii, ca unii istorici străini să ne ofere «o cercetare de tip occidental cu o sobrietate științifică totală, nepăsându-le de nimic altceva decât de onestitatea intelectuală». Alături de Dennis Deletant și Keith Hitchins este prezentat și Oliver Jens Schmitt, autorul cărții de față.

Abia acum, după lectura acestei cărți, a înțeles că pe tot parcursul secolului al XX-lea, România n-a atins niciodată parametrii compleți ai democrației, cu excepția a

⁸¹ Mircea Gheorghe Abrudan, *Grobianism abject marca Schmitt și Liiceanu*, <https://www.activenews.ro/opinii/Grobianismul-abject-al-lansarilor-lui-Schmitt-cu-Liiceanu-arata-scopul-cartii-linsajul-mediatic-al-Bisericii-Nationale-Un-istoric-clujean-pune-punctul-pe-i-impuna-cu-Agenti-a-Basilica-Emitatorul-de-la-Patriarhie-Vasile-Banescu-si-a-pierdut-cuvant-182075>, accesat în 23 mai 2023.

cinci ani în perioada interbelică (1928-1933), 1989 și 2016. Cu privire la acest subiect ar fi trăit în minciună, pe tot parcursul vieții sale.

Neputând lipsi din prezentare tema imperialismului rusesc, trage un semnal de alarmă: «Astăzi, foarte important pentru un stat european, este să se definească, nu în raport cu valorile tradiționale și religioase, ci în primul rând cu valorile democrației de tip occidental, opuse valorilor imperialismului rusesc. Pentru prima dată în istoria Europei există o alianță a tuturor țărilor europene în jurul unor valori fundamentale precum libertatea, care au un singur inamic comun, care le amenință prezentul și viitorul.»

Îl elogiază pe autor [Oliver Jens Schmitt], afirmând faptul că această carte este «una dintre cele mai importante cărți pe care Editura Humanitas le-a scos de 30 și ceva de ani încoace».

La mijlocul discursului său, la minutul 24.39, ne spune «că se apropie de ceea ce vrea să ne spună».

Urmează afirmații incorecte și acuzații impardonabile la adresa Bisericii Ortodoxe Române.

Parcurgerea cărții l-a făcut să înțeleagă că «Nu avem o istorie a uneia dintre cele mai importante instituții din istoria modernă a României. Nu avem o istorie a BOR. Coabităm cu o mare necunoscută. Trăim alături de ea, mulți în mijlocul ei, dar chipul ei și culisele ei rămân total necunoscute. Nu avem o documentație completă a acestei istorii, din cauză că arhivele BOR sunt lăcătuite. Legea spune că arhivele oricărei instituții din România trebuie să se afle la arhivele statului. Excepția o face BOR. Cheile arhivelor se află în mâna conducerii Bisericii. BOR ne refuză nouă, românilor, accesul la faptele ei, la istoria ei, la ierarhii ei, la relațiile cu regimurile politice din cei 100 de ani.».

«Istoria BOR nu arată deloc încântător și onorabil. Aceasta a colaborat politic cu patru dictaturi: carlistă, legionară, antonesciană și comunistă. Ar trebui ca oamenii să fie șocați de istoria deloc onorabilă a BOR-ului, care nu și-a asumat vocația martirajului în perioada regimului comunist.» *În opoziție cu lipsa vocației martirajului în Biserica Ortodoxă Română, zâmbește obosit și îl menționează pe Zelenski – «singurul președinte care se comportă vocațional la nivelul funcției lui», dispus să moară oricând pentru poporul său. Vădit preocupat de profesiunea vocațională a Bisericii Ortodoxe Române, aduce o acuză foarte gravă acesteia, afirmând că «în ciuda faptului că a golit treptat valorile creștinismului, de-a lungul slujirii a două mii și ceva de ani, ea nu este afectată de acest lucru.».*

Urmează cuvinte de-a dreptul halucinante, pline de îngrijorare penibilă pentru semenii săi: «În momentul de față, cei care creditează în continuare BOR-ul, în ciuda istoriei ei teribile din perioada comunismului, nu-și dau seama că, de fapt, în joc se află viața lor, însăși calitatea vieții lor viitoare.»

Întru totul de acord cu autorul cărții, afirmă cu un ton vădit mâhnit că «BOR a urmărit constant puterea lumească ca valoare supremă și împărțirea ei cu cezarul, cu cei care dețin puterea politică. Niciodată accesul la puterea politică statală nu i-a reușit BOR-ului ca după 1989, niciodată un regim politic n-a dat BOR-ului o supremație atât de mare, o perioadă de înflorire și imunitate absolută, ca după 1989. Relația s-a făcut imediat după 1989, între BOR și statul postcomunist și neocomunist al lui Iliescu din cauza faptului că,

atât Iliescu și clasa politică, cât și BOR nu aveau nici un interes să deconspire trecutul colaborării comune cu regimul comunist.»

Continuă, menționând că permanent după 1989 «clasa politică a avut nevoie de binecuvântarea BOR-ului pentru a avea legitimitate în fața poporului. Astfel, puterea Bisericii a crescut pe măsură ce puterea politică s-a simțit mai slabă și mai nesigură». Folosind o exagerare intenționată și un fals ironic grosolan (cele 20-30 de trepte din holul reședinței patriarhale), aduce în discuție «valoarea simbolică a unui eveniment din anul 2021, definitorie din punctul său de vedere, pentru toată epoca postdecembristă cu privire la relația BOR cu puterea politică – vizita președintelui Johannis la patriarhul Daniel»:

«În capătul celor vreo 20-30 de trepte din hol, pe treapta cea mai de sus, stătea îmbrăcat somptuos în alb, în toată măreția lui, nemișcat, patriarhul și Johannis a început să urce treptele. Nu patriarhul a coborât să-și primească oaspetele, ci oaspetele a urcat până la înălțimea poziției patriarhale.»

Este mâhnit de faptul că, pentru prima dată de la Cuza încoace, în loc să urmeze, în continuare, un proces de secularizare, pe care-l presupune un stat de drept, după anul 1989 s-a petrecut un proces de de-secularizare, statul începând să împrăștierească Biserica. Statul român «a acordat terenul de lângă Parlamentul României și banii pentru construirea Catedralei Neamului».

«În anii 1990-2024, s-au ridicat în România, 2.200 de biserici.»

Oferă, apoi, din nou lecții Bisericii Ortodoxe Române, afirmând că aceasta «ar fi trebuit să nu scape prilejul să înțeleagă că rolul cel mai bun pe care l-ar fi putut juca în acest timp, ar fi fost modalitatea de integrare a valorilor ortodoxiei în valorile Uniunii Europene și punerea lor de acord. Nici Europa nu și-a dat marea silință ca să înțeleagă cum să integreze națiunea cu cea mai mare biserică ortodoxă din statele europene».

La sfârșitul discursului său, otrăvit cu numeroase critici și invective belicoase, care a durat 40 de minute, își aduce aminte de încă o temă esențială, pe care dorește să o transmită, în mod obligatoriu, publicului prezent în sală – tema introducerii religiei în școlile de stat, după anul 1989. Cu tonul ridicat și fața crispată afirmă:

«După mintea mea, religia este o problemă ce ține preponderent de intimitatea fiecărui individ, a fiecărui credincios, și felul în care te raportezi la Dumnezeu și la valorile Evangheliei ține de un raport mai puțin instituțional și mai mult intim. Credincioșii se catehizează în biserică, nu la școală. Școala nu este făcută pentru catehizare. Nici eu nu mă duc în biserică să predau lecții de darwinism. Rămâne o problemă, cum de puterea noastră politică a acceptat așa ceva, subînțelegând, în felul acesta, că BOR este o Biserică de stat, ceea ce nu este prevăzut în constituție și că-și poate impune acest lucru, să catehizeze copiii în școală. În școală se introduc icoane și nu se introduc portretele oamenilor de știință.»

La un moment dat se deconspiră și aduce în discuție posibilul impact al acestei cărți asupra publicului cititor. Afirmă dezamăgit și trist că «ne aflăm, în fața unei instituții cu o istorie teribil de discutabilă, care se bucură, totuși, de o credibilitate înfinită în rândurile poporului preponderent de la sate, dar nu numai. Și atunci, noi putem vorbi, putem scoate cartea asta, dar nu înseamnă că ceea ce facem noi acum, va mișca într-un fel rândurile groase ale unor enoriași care au fost bine educați în acest sens al valorilor tradiționaliste».

COMENTARII

Aceasta este gândirea domnului Gabriel Liiceanu, directorul uneia dintre cele mai prestigioase edituri din România, cu privire la evoluția raporturilor dintre Biserica Ortodoxă Română și statul român în secolul al XX-lea și în perioada post decembristă. Este bine să o cunoaștem pentru a înțelege mai bine agenda, resorturile și motivațiile care stau în spatele discursului din seara lansării cărții menționate.

Lectura atentă indică lipsa de obiectivitate, cunoaștere și onestitate academică mult clamate în timpul celor 40 de minute.

Necesitatea stringentă a României de a se defini, astăzi, nu în raport cu valorile tradiționale și religioase, ci, în primul rând, cu valorile democrației de tip occidental, opuse valorilor imperialismului rusesc – este o marotă pe care directorul Editurii Humanitas o rostogolește în mod obsesiv în luarea sa de cuvânt. Lipsit de onoare și scrupule, acesta induce ideea total eronată potrivit căreia păstrarea și promovarea valorilor noastre creștine ortodoxe ar însemna, de fapt, susținerea și promovarea valorilor imperialismului rusesc.

Domnul Liiceanu este un om inteligent. Știe, dar refuză în mod perfid să recunoască că valorile creștine ortodoxe n-au intrat nicicând în conflict cu valorile culturale europene. Religia creștină ortodoxă, cu toate componentele ei biblice, doctrinare, spirituale, morale, istorice, pedagogice, culturale etc., împreună cu limba și cultura românească constituie pilonii de bază ai identității noastre naționale românești și europene.

Avem de a face cu o temă profund falsă care este utilizată în ultima lună, pe numeroase pagini de Facebook, în mod exclusiv geopolitic, în contextul internațional al războiului din apropierea țării noastre, temă care vine la pachet cu critica vehementă a «erezilor etnofiletiste», fără depunerea unui minim efort de a înțelege evoluția Bisericilor Ortodoxe de-a lungul istoriei și organizarea lor pe criterii naționale autocefale.

A folosi ținte precum Biserica Ortodoxă Română pentru a-ți atinge agenda ideologică și politică este dezonorant pentru o persoană precum directorul Editurii Humanitas. Probabil că domnul Liiceanu și alți semeni de-ai lui și-ar dori ca Biserica Ortodoxă Română să fie aruncată la marginea societății din cauza faptului că aceasta ar îngreuna alinierea României la valorile democratice europene.

Afirmația că nu există o istorie a Bisericii Ortodoxe Române pentru secolul al XX-lea este profund falsă. Directorul Editurii Humanitas și autorul cărții menționate sunt invitați să caute în bibliotecile bisericesti eparhiale și de stat, contribuțiile istoricilor bisericesti și laici care au scris pe tot parcursul secolului al XX-lea, și după anul 1989, cărți și studii esențiale cu privire la istoria contemporană a Bisericii Ortodoxe Române, inclusiv pe tema relației Stat-Biserică. Nu ne aflăm în fața unei «terra deserta et inhabitata», precum încearcă domnul Liiceanu să sugereze. Nu rezolvă domnul Schmitt în mod salvator și definitiv această chestiune. Fără aceste studii, însăși cartea sa nu ar fi fost posibilă.

Tema relației Stat-Biserică pe parcursul secolului al XX-lea este o temă complexă care a fost și va fi cercetată în continuare. Desigur că cercetările viitoare efectuate în arhivele eparhiale vor aduce informații suplimentare despre rolul complex al Bisericii Ortodoxe Române în relație cu societatea românească, dar această temă de cercetare nu poate fi redusă nicidecum la concluziile reduționiste ale directorului de la Humanitas, potrivit căruia ne aflăm în fața unei instituții «cu o istorie teribil de discutabilă, deloc încântătoare și onorabilă».

Numeroasele afirmații, precum cele referitoare la relația Bisericii Ortodoxe Române cu puterea de stat în anii 1989-2023, la construirea Catedralei Naționale, la construirea de

biserici pe teritoriul canonic al Patriarhiei Române, la predarea disciplinei religiei în școlile de stat sunt malițioase și definesc profilul directorului Editurii Humanitas.

Cum să judeci «după capul tău» statul român, pentru introducerea religiei ortodoxe ca disciplină de studiu în școlile de stat din România și să nu spui nimic critic despre statul austriac, de unde provine onorabilul tău invitat, și unde religiile catolică și protestantă sunt, de asemenea, discipline de studiu în cadrul învățământului de stat?

Despre lucrarea domnului Oliver Jens Schmitt de la Universitatea din Viena voi scrie într-un text viitor. Având în vedere că în bibliografia cărții sale lipsește cu desăvârșire documentația arhivistică, absolut obligatorie în cazul unui istoric, profesor universitar la Universitatea din Viena, pe care domnul Liiceanu îl încadrează în rândul istoricilor străini care efectuează «cercetare de tip occidental cu sobrietate științifică totală, nepăsându-le de nimic altceva decât de onestitatea intelectuală», cartea nu aduce informații noi. Preia selectiv informații deja publicate în spațiul istoriografic bisericesc și laic românesc și internațional și în presa românească și străină postdecembristă, pe care le rostogolește ideologic și părtinitor.

Surprinde faptul că autorul nu-l citează pe profesorul emerit Ernst Christoph Suttner, care a predat Teologia și Istoria Bisericilor Răsăritene în cadrul Facultății de Teologie Catolică a Universității din Viena, sub coordonarea căruia am scris, între anii 1992-1996, o teză de doctorat despre politica bisericească a Curții din Viena în Transilvania, în timpul împărătesei Maria Tereza (1740-1780), și care a scris numeroase studii cu referire la istoria bisericească a românilor (inclusiv pentru perioada secolului al XX-lea), printre care cunoscutele volume: «Beiträge zur Kirchengeschichte der Rumänen», Verlag Herold, Wien-München, 1978, și «Kirche und Theologie bei den Rumänen von der Christianisierung bis zum 20. Jahrhundert», Institut für Ökumenische Studien der Universität Freiburg, Schweiz, 2009.

Voi menționa doar o idee pe care Oliver Jens Schmitt o prezintă într-un interviu dat la 3 mai 2023 (spotmedia.ro), idee care este prezentată repetitiv și în cartea sa, pentru a arăta același mecanism reduționist și dezonorant pe care-l aplică, de data aceasta, Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, declarându-l promotor al politicii antioccidentale a Patriarhiei Moscovei: «Patriarhul Daniel s-a apropiat de patriarhul rus Kiril, unul dintre cei mai importanți aliați ai lui Putin. În acest fel, BOR a sprijinit indirect propaganda antioccidentală a Patriarhiei Moscovei.»

*Sunt de acord cu afirmația domnului Ioan Bolovan, profesor la Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității «Babeș-Bolyai» din Cluj-Napoca, director al Institutului de Istorie «George Barițiu» al Academiei Române și membru corespondent al Academiei Române, postată pe pagina de Facebook a istoricului Mircea Abrudan din Cluj Napoca, potrivit căreia «putem plasa comanda cărții în afară, în zona celor care au interes în ponegrirea României. Editura Humanitas, care l-a pierdut pe autorul care scotea o carte la șase luni (Lucian Boia, *dovedit turnător la Securitate*) are acum un nou Boia!»*

Așteptăm punctul de vedere oficial al Biroului de Presă și Relații Publice al Patriarhiei Române în legătură cu noua apariție editorială la prestigioasă Editură Humanitas!

Pr. Prof. Mihail-Simion Săsăujan

P.S.: Am publicat acest text pe pagina de Facebook a Bisericii Albe, din cauza faptului că nu am pagină personală de Facebook și pentru că slujesc la această biserică cu o istorie de trei secole, la a cărei monografie lucrez momentan și care îmi confirmă încă o dată faptul că studierea istoriei bisericești moderne și contemporane a parohiilor,

eparhiilor și Bisericii Ortodoxe Române în genere constituie o șansă, pentru a arăta dinamica vieții bisericești și contribuția acesteia la viața socială și culturală a românilor."⁸².

Ohne Worte!

Distinșilor istorici sus menționați le recomandăm, în vederea înțelegerii unei anumite politici editoriale, o lucrare a unui analist italian, dedicată Casei de Editură „Adelphi” din Milano: Maurizio Blondet, *Gli „Adelphi” della dissoluzione. Strategie culturali del potere iniziatico*, ediția I, Milano, Ares, 1994, reeditată apoi de mai multe ori. Astfel domniile lor nu vor mai avea nedumeriri asupra anumitor politici editoriale.

Un distins istoric, Pr. Profesor Mihai Săsăuțean, a fost cenzurat de ziarul „Lumina”, oficios al Patriarhiei. (Vezi mai sus, *Poziția sa a fost publicată pe 16 mai în Ziarul „Lumina”, însă cu finalul PIERDUT. Iată concluzia Pr. Prof. Univ. Dr. făcută dispărută nu se știe de ce și de către cine în „Lumina”: „Editura Humanitas, care l-a pierdut pe autorul care scotea o carte la șase luni (Lucian Boia, dovedit turnător la Securitate) are acum un nou Boia!”).*

Părintele Profesor are dreptul să se exprime liber la adresa oricui. Dar Domnia Sa, luând apărarea BOR, a fost cenzurat într-o publicație a acesteia, iar *establishment*-ul actual de sub cupola BOR a pierdut războiul înainte de a-l începe.

II.5.

Managerul Editurii Humanitas (care îl publica anterior și pe politologul Alexandr Dughin, *Statele Unite și Noua Ordine Mondială. O dezbatere între Olavo de Carvalho și Alexandr Dughin*, Ed. Humanistas, 2016) nu este calificat moral să atribuie etichete de „putiniști” în stânga și dreapta. Iar în contextual geopolitic fluent de astăzi lucrurile pot evolua neprevăzut. Mai bine ar lămuri public, academic includerea capitolului *Nostos* al lui Constantin Noica în teza dedicată lui Heidegger.

Ion Spânu a publicat în acest sens un articol (2012). Iată un fragment, sperăm, edificator:

„Liiceanu l-a plagiat pe Noica sau i-a furat textul despre «Nostos»?

Ion Spânu

⁸² Pr. Prof. Mihail-Simion Săsăuțean, *Biserica Albă*, Facebook, <https://www.facebook.com/bisericaalba/posts/pfbid0F8SqPBLQ3ctdRGq8C2baUCno6NBmJchJ2d9mm1sFjCNmEveK2N4iqjsTki1DxdMwl>; republicat de „Cronicar”, „*NOUL BOIA! Atac virulent al lui Gabriel Liiceanu la adresa Bisericii Ortodoxe Române. Pr. Prof. Mihail-Simion Săsăuțean: «Așteptăm punctul de vedere oficial al Biroului de Presă al Patriarhiei Române în legătură cu noua apariție Humanitas!»*”, în *Active News*, apărut în 15 mai 2023, <https://www.activenews.ro/opinii/NOUL-BOIA-Atac-virulent-al-lui-Gabriel-Liiceanu-la-adresa-Bisericii-Ortodoxe-Romane.-Pr.-Prof.-Miha-il-Simion-Sasaujan-Asteptam-punctul-de-vedere-oficial-al-Biroului-de-Presa-al-Patriarhiei-Roma-ne-in-legatura-cu-noua-aparitie-Humanitas-182058>, accesat la 23 mai 2023.

Documentele CNSAS, publicate recent de Dora Mezdrea în vol. *Constantin Noica în arhiva Securității*, sînt în măsură să lămurească sau să complice și mai mult plagiatul enorm comis de Gabriel Liiceanu în teza sa de doctorat! Acest plagiat al lui Liiceanu a fost motivul pentru care „filosoful” a fost dat afară din Institutul de Filosofie, după cum singur recunoaște, în revista „22”, într-un drept la replică la articolul nostru, *Liiceanu*, apărut în 2007 în „Ziua”: «Îmi mai amintesc că fragmente din teza despre tragic, publicate înainte de susținere în ‚Revista de filosofie’, mi-au atras plecarea din Institutul de Filosofie și amânarea susținerii tezei cu un an.»

GOGU RĂDULESCU L-A SALVAT PE PLAGIATORUL LIICEANU

Subiectul acesta a fost redeschis acum, cînd filosoful Constantin Barbu a reluat pe site-ul *Ziaristi on-line* un fragment din amplul interviu acordat ziaristului Costin Crețu în vol. *Autopsie vie: mari plagiatori* ([Târgu Jiu,] Ed. Măiastra, 2011).

Să vedem însă care este problema acestui plagiat. În 1975, Liiceanu își încheia teza de doctorat cu o teză despre tragic, din care publicase cu puțin timp înainte capitolul «Fiul risipitor: *Nostos*-ul ca împlinire și adevăr devenit» în «Revista de filosofie». Cei de la Institutul Național de Filosofie păreau că s-au autosesizat în privința unui posibil plagiat și, după cum scria cotidianul «Ziarul», în 17 ianuarie 2008: «numai intervenția personală a membrului CPEX. Gogu Rădulescu, unul dintre personajele-cheie ale rețelei sovietice din fruntea PCR, l-a salvat pe ‚disidentul’ Liiceanu».

Atunci s-a constituit o comisie condusă de Lucian Radu Stanciu, pe atunci cercetător principal al Academiei Române, din care au mai făcut parte Alexandru Tănase, dr. Radu Pantazi și cercetătorul N. Mariș. În raportul înaintat de Consiliului Științific al INF către Comisia de Doctorat a Ministerului Învățămîntului, echivalentul Comisiei de Etică de azi, la intervenția lui Gogu Rădulescu, s-a folosit termenul de «mimetism intelectual», în locul plagiatului, în așa fel încît să nu i se retragă doctoratul, ci doar să fie amînată acordarea lui, anexîndu-se la dosar declarația lui Constantin Noica, în care acesta s-a declarat mulțumit că ideile sale circulă și sunt făcute publice!

Toată povestea de atunci este rezumată chiar de către cercetătorul Lucian Radu Stanciu, care a condus acea comisie: «Imediat după apariția editorială a tezei de doctorat a lui Gabriel Liiceanu, la Consiliul Științific al Institutului Național de Filosofie s-au primit numeroase reclamații din partea cititorilor, care acuzau că multe pasaje din respectiva lucrare, inclusiv simbolurile și miturile filosofice invocate, precum și unele teze cu pretenții de noutate erau preluate din lucrări mai vechi și mai puțin cunoscute ale lui Constantin Noica. Ca urmare, a fost desemnat un colectiv, al cărui șef responsabil am fost numit, ca să examineze în paralel teza lui Gabriel Liiceanu și lucrările lui Constantin Noica.»

Episodul este confirmat și de Constantin Barbu, care a scris în «Ziua» încă din 2007: «Noica mi-a povestit cum a reușit sa-l salveze pe Liiceanu de prima

acuzăție de plagiat în teza sa de doctorat despre *Tragic*, convingându-l să părăsească Institutul de Filosofie.».

C. NOICA: «I-AU PUBLICAT-O, TOTUȘI, LUI LIICEANU PE ACEEA»

Pînă la apariția documentelor din Arhiva Securității, Gabriel Liiceanu a spus deseori că episodul plagiatului său din 1975 nu a fost altceva decît o «înscenare» menită să-l compromită: «Prețul pe care l-am plătit eu s-a redus la condamnări în ședințe publice, la articole de demascare în breasla filozofică, la înscenări (exact ca azi!) de plagiat (însă atunci, în 1974, nu-l plagiam pe Heidegger, ci Biblia), la dat afară, în două rînduri, din institutele în care lucram (o dată, în 1974, ca ‚necorespunzător ideologic’, altă dată, în 1975, pentru că nu eram membru de partid.» (Gabriel Liiceanu, în Revista «22», 2007.)

Iată, însă, că acum, odată cu apariția cărții *Constantin Noica în arhivele Securității*, chiar la Editura Humanitas, ediție îngrijită de Dora Medrea, lucrurile par a se lămuri singure.

La p. 123 este reprodus documentul *Strict secret* nr. 122/P.I., în care este reprodusă convorbirea dintre Constantin Noica și Simina Noica, nepoata sa, care era lector universitar la Iași. Convorbirea a avut loc în ziua de 29 ianuarie 1972, la ora 19.10. Iată un fragment din acest document:

«După cum se observă, Simina (nu Simona, cum scriu securiștii) Noica îi atrage atenția lui Constantin Noica explicit: ‚ei și-au dat seama imediat... că este și aceea a ta’! Reacția lui Constantin Noica este una colosală: ‚I-au publicat-o, totuși, lui Liiceanu pe aceea’!

La sfîrșitul *Notei* întocmite de mr. Pătrulescu există o mențiune cît se poate de explicită: ‚Am verificat și Liiceanu Gabriel a publicat în ‚Revista de filosofie’ un *NOSTOS* – filosofie idealistă. Are acum prezentat la redacție ceva similar. Am dat sarcină informatorului CRISTIAN, care are posibilitatea să intre în posesia unor astfel de materiale, să facă o analiză științifică a articolelor prezentate de Liiceanu.’

Așadar, iată că din aceste documente rezultă faptul că Securitatea a aflat din înregistrarea lui Constantin Noica despre faptul că *Nostos*-ul lui Liiceanu era furat și, din acest motiv, au sesizat Institutul de Filosofie! Aflăm, însă, din această *Notă* și adevărata opinie a lui Constantin Noica. Ce să însemne oare, I-au publicat-o, totuși, lui Liiceanu pe aceea’, dacă nu faptul că, după ce lui Noica i se refuzase publicarea textului, acesta a apărut sub semnătura lui... Gabriel Liiceanu? Oricît de incredibilă ar părea o astfel de ipoteză, nu mai putem să omitem ce s-a scris în documentul Securității, scos la iveală acum.»

LA REEDITAREA «TRAGICULUI», LIICEANU A SCOS «NOSTOS»-UL. DE CE?

Liiceanu are de dat acum explicații față de aceste dezvăluiri, dacă nu vrea să lase nelămurit un aspect ce-i poate distruge întreaga carieră. Trebuie să lase

deoparte aerele de dizident și să explice, pur și simplu, cum a ajuns textul lui Noica sub semnătura sa! Cu atât mai mult, cu cât, după cum se știe, la moartea lui Noica, tot Liiceanu a fost acela care a ridicat din casa lui Noica un microbuz de documente, nelăsând doamnei Noica nici măcar un opis cu toate hîrțile luate! Nu spunem că el ar publica acum textete ale lui Noica sub propria semnătură, însă, după documentele publicate de Dora Mezdrea, orice pare posibil.

Lucrurile se complică și mai mult, dacă luăm în considerare faptul că, la ediția a doua a cărții *Tragicul. O fenomenologie a limitei și depășirii* (Humanitas, 1993), Liiceanu a scos din secțiunea a treia, exact *SCHIȚA PENTRU O HERMENEUTICĂ A «NOSTOS»-ULUI*, despre care vorbea Noica în convorbirea cu Simina! În acest fel, el atrage singur atenția cum că ar fi ceva necurat cu acest capitol: «Am considerat că secțiunea a treia – *Schiță pentru o hermeneutică a „nostos”-ului* -, prinsă oarecum artificial în paginile unei cărți despre tragic, își va găsi mai firesc locul – dacă ea mai merită în genere să fie recuperată – într-o viitoare selecție de eseuri” (*Tragicul...*, 1993, ediția a II-a, p. 5).

Avînd în față documentele de la CNSAS, din care am aflat și ce a spus Noica despre textul apărut sub semnătura lui Liiceanu, omisiunea «filosofului» de la Humanitas pare, mai degrabă, o tentativă de ascundere a adevărului. Mai ales că, tot în această a doua ediție, fără să-și avertizeze cititorul, Liiceanu a mai scos și paginile în care făcea apologia teoriei lui Marx despre proprietatea privată! Dar, asta este o altă problemă, despre care am mai scris în *Liiceanu ...*⁸³.

II.6.

Ipocrizia noilor deontologi, fie ei istorici, filosofi, esești, care atacă Biserica Ortodoxă din România, este ilustrată plener și prin faptul că beneficiază și profită de zilele libere sau sărbătorile oferite de Stat la cererea BOR. Și probabil plictisindu-se, speculează asupra datei Paștilor.

Deși nu aparține BOR, cel ce semnează aceste rânduri este conștient de atacul generalizat asupra Bisericilor Creștine, mai ales asupra celor de Tradiție Apostolică. Magisterul Doctrinar al Bisericii Catolice a prevăzut aceste atacuri încă din sec. XVIII, până în 1958. O simplă răsfoire a Enciclicilor Papale este suficientă, iar etapele de punere în practică a acestor atacuri au fost realizate după 1958. Ca urmare, avem experiență și ... antrenament.

În ciuda diferențelor doctrinare ce ne separă, atacurile ideologice la adresa BOR ar trebui să se constituie într-un simptom îngrijorător și pentru intelectualii creștini aparținând celorlalte Biserici.

Fiind vizate și celelalte culte din România în momentul de față, *tăcerea* este echivalentă *complicității pasive* cu aceste atacuri. De care ne disociem categoric.

⁸³ Ion Spânu, *Liiceanu l-a plagiat pe Noica sau i-a furat textul despre „Nostos”?*, „Cotidianul.ro”, din 9 iulie 2012, <https://www.cotidianul.ro/liiceanu-l-a-plagiat-pe-noica-sau-i-a-furat-textul-despre-nostos/>, accesat în 24 mai 2023.